

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ (Καθηγ. Δημ. Κωτσάκη)	289
ΓΙΑΤΙ ΔΙΩΚΟΝΤΑΙ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ; (Nils Tonnesson)	295
Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΡΙΤΩΝΑ (Β. Χαραλαμποπούλου)	298
Η ΨΥΧΗ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΣΕΩΣ (Willibald Demal)	302
Η ΨΥΧΙΚΗ ΙΔΙΟΣΥΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΣΑ- ΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ (Άρ. Α. Άσπιώτη)	310
ΥΛΙΣΜΟΥ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΤΙΑ (Άθ. Π. Καραντώνη)	316
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ ΤΟΜΟΥ 1974	319

ΕΤΟΣ 37^ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1974

ΑΡΙΘ. 356

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «'Ακτίνων»

Μὲ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους ὑπενθυμίζομεν εἰς τοὺς κ. κ. Συνδρομητὰς μας τὴν ἀνάγκην ἀνανεώσεως τῆς συνδρομῆς των διὰ τὸ ἔτος 1975.

Παράκλησις θερμὴ διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ ταχεῖαν καταβολὴν τῆς συνδρομῆς των, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον τῶν «'Ακτίνων». Ἡ συνδρομὴ παραμένει ἡ ἰδία καὶ διὰ τὸ 1975, ἥτοι δρχ. 100.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1975

Ἑσωτερικοῦ: Δρχ. 100. Ἐξωτερικοῦ Γενικῶς: \$ 7. Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἀγγλίαν £ 3.

*Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύ-
τοη 14), Θεσσαλονίκης (Βασ. Σοφίας 24). Ὡσαύτως ἡμπορεῖ νὰ
ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης
ἀξίας γραμματοσήμων.*

*Εἰδικῶς οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συνδρομηταὶ μας ἡμποροῦν νὰ καταθέ-
τουν τὴν συνδρομὴν των, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς,
εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας εἰς τὰς πόλεις ὅπου ὑ-
πάρχουν.*

Θερμὴ παράκλησις νὰ καταβληθῇ ἡ συνδρομὴ τὸ ταχύτερον.

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 37ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1974

Αριθ. 356

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ *

Ὁ ἄνθρωπος, γράφει ὁ Ἄριστοτέλης «φύσει ὀρέγεται τοῦ εἰδέναι» καὶ πάντοτε, ἀπ' αὐτῆς τῆς χαραυγῆς τοῦ πολιτισμοῦ, ἔθετε τὸ ἐρώτημα: Π ὥ ς ἔ δ η μ ι ο υ ρ γ ῆ θ η ὁ κ ὀ σ μ ο ς ; Ποία εἶναι ἡ προέλευσις καὶ πῶς ἐξελίσσεται τὸ θαυμαστὸν καὶ ὑπέροχον οἰκοδόμημα ποῦ ὀνομάζομεν κόσμον τῶν ἀστέρων καὶ τῶν γαλαξιών, αὐτὸ ποῦ ἀποκαλοῦμεν Σύμπαν;

Τολμηρὸν τὸ ἐρώτημα ποῦ θέτει ὁ σημερινὸς ἐπιστήμων. Διότι, ἐνῶ τὸ σύμπαν παρουσιάζεται τεράστιον, καὶ φαινομενικῶς ἀπέραντον ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ὁ ἐρωτῶν ἄνθρωπος εἶναι περιωρισμένος ἐξαιρετικὰ εἰς τὰ στενὰ ὄρια τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Ἐν τούτοις, οἱ κατὰ καιροὺς σοφοὶ προσεπάθησαν νὰ δώσουν ἀπαντήσεις ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος. Οἱ νεώτεροι ὅμως καὶ οἱ σύγχρονοι πρωτοπόροι ἐρευνηταὶ πλέον ἀκριβεῖς καὶ συγκεκριμένους, αἱ ὁποῖα ἀντέχουν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κριτικὴν.

Ἄς ἴδωμεν τὸ πρόβλημα ἐκ τοῦ πλησίον.

❖ ❖ ❖

Μὲ τὰ μεγάλα τηλεσκόπια καὶ ρα-

(*) Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ὑπὸ κυκλοφορίαν δημοσίευμα τοῦ καθηγητοῦ κ. Δ η μ. Κ ω τ σ ά κ η: Ἡ Δημιουργία τῶν γαλαξιών καὶ πλανητῶν, Ἀθῆναι 1975.

διοτηλεσκόπια οἱ ἀστρονόμοι ἐπέτυχαν νὰ ἐρευνήσουν συστηματικῶς τὸν Γαλαξίαν μας καὶ νὰ διαπιστώσουν εἰς γενικὰς γραμμάς τὰ ἐξῆς: Ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ 100 τοῦλάχιστον δισεκατομμύρια διαφόρου ἡλικίας ἀστέρων — νέους, μεσήλικας καὶ παλαιούς — καὶ ἕνα ποσὸν μεσοαστρικῆς ὕλης ἀπὸ ἀέριον ἢ κόνιν. Ὅτι ἔχει σχῆμα φακοειδῆς μήκους 100.000 ἐτῶν φωτός (ε.φ.) καὶ πάχους 10.000 ε.φ. Ὅτι οἱ ἀστέρες περιστρέφονται περὶ τὸ κέντρον τοῦ Γαλαξίου μὲ ταχύτητα, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀπόστασιν τοῦ Ἡλίου μας εἶναι 250 χλμ. / δευτ. Ὅτι συμπληρῶναι μίαν πλήρη περιστροφὴν εἰς 250.000 ἔτη. Ὅτι τέλος ὁ Γαλαξίας μας μὲ τὰ περὶ αὐτὸν σφαιρωτὰ σμήνη ἐν εἶδει ἄλλω ἀποτελεῖ ἐνιαῖον δυναμικὸν σύστημα μεγαλυτέρας κλίμακος (σχ. 1).

Μὲ τοὺς συγχρόνους ἀστρονομικοὺς κολοσσοὺς ἔκαμαν πολλὰς «βυθομετρήσεις» τοῦ διαστήματος καὶ ἀνέσπυραν ἀπὸ τὸν «πυθμένα» πολλὰ εὐρήματα. Εἶναι οἱ πολυάριθμοι γαλαξίαι καὶ ραδιογαλαξίαι ποῦ ὑπάρχουν καὶ ἀνευρίσκονται παντοῦ, πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, μέσα εἰς τὸν φαινομενικῶς ἀπέραντον καὶ ἀπύθμενον χώρον. Ἐμπρὸς εἰς τὰς φωτογραφίας τῶν τηλεσκοπίων καὶ τὰ ἐγγραφήματα τῶν ραδιοτηλεσκοπίων παρουσιάζονται πραγματικὰ ἐκπληκτικὰ γεγονότα καὶ φαινόμενα. Γαλαξίαι μὲ διάφορα σχήματα· ομάδες καὶ σμήνη γαλαξιών· ραδιογαλαξίαι καὶ ἡμιστέρες

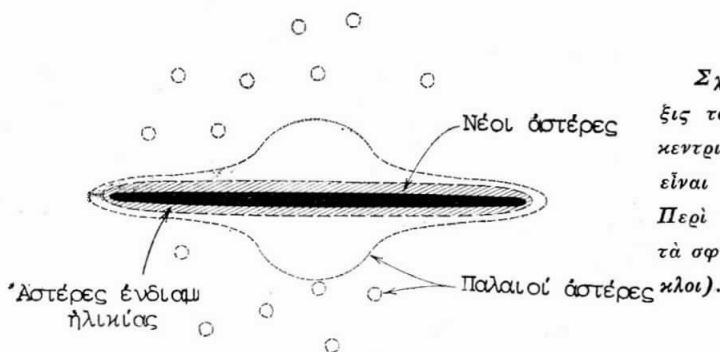
(κβάζαρς) και άλλα περίεργα αντίκείμενα, δίδουν μίαν εικόνα του τί κρύβει εντός του, αυτό που ονομάζομεν σύμπαν. Το σύμπαν αποτελείται από γαλαξίας (σχ. 2), φώς και μεσοαστρικήν ύλην. Το σύμπαν είναι η όλοτης της φυσικής πραγματικότητος.

Τίθενται λοιπόν τὰ ἐρωτήματα: Πῶς ἤρχισε τὸ σύμπαν; Ποῖος ἦ τί ἐδημιούργησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σύμπαντος τὴν πρώτην ὕλην; Καὶ πῶς θὰ τελειώσῃ τὸ σύμπαν;

Τρεῖς θεωρίαι ἐπροτάθησαν ἀπὸ τοὺς κοσμολόγους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα.

***

Ὁ Βέλγος καθηγητὴς **Abbé G. Le-**

Σχ. 1. Σχηματικὴ διάταξις τοῦ Γαλαξίου μας. Εἰς τὸ κεντρικὸν ἐπίπεδον οἱ ἀστέρες εἶναι πυκνὰ κατανεμημένοι. Περὶ τὸν Γαλαξίαν εὐρίσκονται τὰ σφαιρωτὰ σμήνη (μικροὶ κύ-

maitre (1894-1966) διετύπωσε τὸ 1927 τὴν θεωρίαν του περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος, ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς «θεωρία τῆς μεγάλης ἐκρήξεως» (**Big Bang Theory**). Κατ' αὐτὴν ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπ' ἀλλήλων τῶν γαλαξιών ὀφείλεται εἰς μίαν ἀρχικὴν «ἐκρηξιν» τῆς συγκεντρωμένης ἀρχικῶς ὑπερπύκνου ὕλης τοῦ σύμπαντος εἰς ἓνα χωρὸν ἀκτίνος μικροτέρας τῆς ἀποστάσεως Ἡλίου-Γῆς. Ἡ συγκέντρωσις ἐκείνη ἦτο τὸ «ἀρχικὸν ἄτομον», πυκνὸν καὶ ἐξαιρετικὰ θερμὸν. Ὁ **Gamow** (1904-1968) ὑπελόγησε βραδύτερον τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀρχικοῦ ἀτόμου εἰς 10 δισεκατομμύρια βα-

θμοὺς ἢ μεγαλυτέραν. Τὸ ἄτομον ἐκείνο ἦτο πολὺ ἀσταθὲς καὶ μία «ἀνωμαλία» ἔκαμεν ὥστε νὰ ἐκραγῇ αἰφνιδίως καὶ νὰ διασπαρῇ τὸ ὕλικόν του εἰς τὸ Διάστημα.

Μετὰ παρέλευσιν 100 χιλιάδων ἐτῶν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος ἡ θερμοκρασία κατῆλθεν εἰς 5.000°, ἀπὸ τότε δὲ παρουσιάσθησαν τὰ οὐδέτερα ἄτομα, κυρίως ὕδρογόνον. Μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου ἡ διαστελλομένη ὕλη ἐγένετο ψυχροτέρα καὶ συνεπυκνοῦτο εἰς πρωτογαλαξίας, γαλαξίας καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἐσηματίσθησαν ἀστέρες. Ἡ δημιουργία τῶν πρωτογαλαξιών συνέβη πιθανῶς κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος. Παρῆλθον 10 ἢ 12 δισεκατομμύρια ἔτη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τώρα εὐρισκόμεθα εἰς τὴν σημερινὴν κατάστα-

σιν. Ἡ διαστολὴ θὰ συνεχισθῇ καὶ ἔνεκα ταύτης ὁ χωρὸς γίνεται ἀραιότερος, διότι ἡ μέση πυκνότης του ἐλαττοῦται συνεχῶς. «Εἰς τὸ τέλος τὸ σύμπαν θὰ εἶναι κενὸν ἀπὸ ὕλην, ἐνέργειαν καὶ ζωήν!» γράφουν (1974) οἱ Ἀμερικανοὶ ἀστρονόμοι **Jastrow** καὶ **Thompson**.

***

Πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ἐπροτάθη ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς **Gold** καὶ **Bondi** — καὶ ὀλίγον βραδύτερον ἀπὸ τὸν **Hoyt** — μία νέα θεωρία περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος. Οὗτοι δὲν ἔστη-

ρίχθησαν εις την γενικὴν θεωρίαν τῆς Σχετικότητος, ἀλλ' εἰς τὴν λεγομένην τελείαν κοσμολογικὴν ἀρχήν, ἣ ὅποια ὑποθέτει ὅτι τὸ σύμπαν, μετὰ τὴν πελωρίαν ἔκτασίν του, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὕρισκώμεθα εἰς κάθε χρονικὴν στιγμὴν — παροῦσαν, παρελθούσαν καὶ μέλλουσαν. Αὕτῃ εἶναι ἡ «θεωρία τῆς σταθερᾶς καταστάσεως» (Steady State Theory),

αἰωνίως. Ἐπεκτείνεται ἀπεριορίστως εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ ἀνανεοῦται ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ διηλεκές.

Ἡ θεωρία τῆς σταθερᾶς καταστάσεως ὀνομάζεται καὶ θεωρία τῆς «συνεχοῦς δημιουργίας», διότι δημιουργεῖται συνεχῶς νέα ὕλη. Ἐὰν κανεὶς ἐρωτήσῃ: Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ ὕλη ἐκ τοῦ μηδενός, ὃ

NGC 1201 Type S0

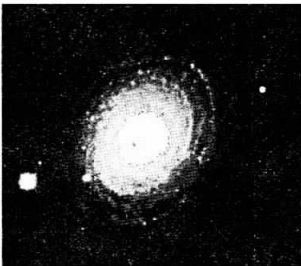
NGC 2841 Type Sb

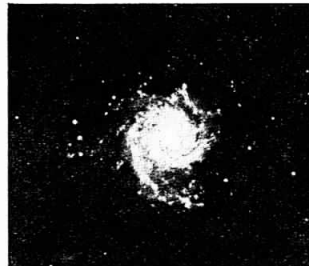
NGC 2811 Type Sa

NGC 3031 M81 Type Sb

NGC 488 Type Sab

NGC 628 M74 Type Sc

Σχ. 2. Γαλαξίαι διαφόρων μορφῶν. Πολλοὶ ἔχουν σχῆμα ἑλλειπτικὸν καὶ ἄλλοι σπειροειδές, μετὰ τὰς σπείρας κλειστάς ἢ ἀνοικτάς.

Οἱ γαλαξίαι οὗτοι εὕρισκονται εἰς διαφόρους ἀπὸ ἡμᾶς ἀποστάσεις. Π. χ. ὁ NGC3031 M 81 περιέχει περὶ τὰ 160 δισεκατομμύρια ἀστέρας καὶ εἶναι εἰς ἀπόστασιν 10.000.000 ε.φ., ἐνῶ ὁ NGC628 M 74, μετὰ πολὺ ἀνοικτὰς σπείρας, εὕρσκεται εἰς ἀπόστασιν μεγαλυτέραν τῶν 15.000.000 ε.φ.!

ἣ ὅποια δέχεται τὸ σύμπαν ἄπειρον εἰς ἔκτασιν καὶ ἡλικίαν. Κατ' αὕτην εἰς τὸ σύμπαν δημιουργεῖται συνεχῶς νέον ὕδρογόνον «ἐκ τοῦ μηδενός» (out of nothing), τὸ ὅποιον ἀναπληροῖ τὸν κενούμενον ἐκ τῆς διαστολῆς χῶρον.

Συνεπῶς τὸ σύμπαν εἶναι ἀμετάβλητον καὶ θὰ παραμένῃ ἀμετάβλητον

Hoyle δίδει τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν: Εἶναι ὀλιγώτερον παράδοξον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὕλη δημιουργεῖται βαθμιαίως καὶ συνεχῶς, παρὰ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ὕλη ἐδημιουργήθη ἐφ' ἅπαξ εἰς τὸ παρελθὸν διὰ μιᾶς μεγάλης ἐκρήξεως, ὅπως ὑποστηρίζει ἡ θεωρία τοῦ Lemaitre.

«Ἡ θεωρία τῆς μεγάλης ἐκρήξεως καὶ ἡ θεωρία τῆς σταθερᾶς καταστάσεως ἐκφράζουν δύο διαφορετικὰς φιλοσοφίας» γράφουν (1974) οἱ Jastrow καὶ Thompson. Καὶ συνεχίζουν: «Ἡ πρώτη ὑποθέτει μίαν ὀρισμένην ἀρχὴν, ὑπὸ μίαν γενικὴν ἔννοιαν τὴν πρᾶξιν τῆς δημιουργίας, ἡ ὁποία παριστᾷ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, ὅπως τὴν δέχεται ἡ Ἰουδαιοχριστιανικὴ παράδοσις. Ἡ ἄλλη, φαινομενικῶς ὁμοία πρὸς τὰς θρησκείας τῆς ἀνατολῆς, ὑποθέτει ἓνα σύμπαν ἐκτεινόμενον ἀπεριορίστως μακρὰν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον, μὲ πολλοὺς κύκλους γεννήσεως, θανάτου καὶ ἀναγεννήσεως, ἀλλὰ χωρὶς μόνιμον ἀλλαγὴν. Φαίνεται ἀδύνατος ὁ συνδυασμὸς αὐτῶν τῶν δύο βασικῶν φιλοσοφιῶν εἰς μίαν μόνην κοσμολογίαν. Οὐχ ἦτον ὅμως ἐπιροτάθη καὶ τρίτη θεωρία, ἡ ὁποία συμβιβάζει τὴν φιλοσοφίαν τῆς μεγάλης ἐκρήξεως μὲ τὴν φιλοσοφίαν τῆς σταθερᾶς καταστάσεως εἰς μίαν μόνον ἐνιαίαν κοσμοθεωρίαν».

Καὶ αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τοῦ «παλλομένου σύμπαντος».

Ἡ θεωρία τοῦ «παλλομένου σύμπαντος» (*Oscillating Universe*) ἐν συντομίᾳ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Τὸ ἔτος 1965 ὁ Α. Sandage, ἀστρονόμος τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Πάλομαρ, κατόπιν νέων καὶ πλέον ἀκριβῶν μετρήσεων κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ σύμπαν δὲν θὰ διαστέλλεται συνεχῶς· θ' ἀρχίσῃ βραδύτερον νὰ συστέλλεται. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ σύμπαν πάλ्लεται. Ξεκινᾷ ἀπὸ μίαν ὑπέρπυκνον κατάστασιν, διαστέλλεται, ἡ πυκνότης του λαμβάνει μίαν ἐλαχίστην τιμὴν, μεθ' ἧς ἀρχίζει ἡ συστολὴ μέχρις ὅτου φθάσῃ πάλιν εἰς τὴν ἐξαιρετικὰ πυκνὴν κατάστασιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεκίνησεν. Ἡ θεωρία αὕτη ἐξάγεται ὡς μία δυνατὴ περίπτωση ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῆς Σχετικότητος, ὅπως εἶχεν ἀποδείξει τὸ 1922 ὁ Ρώσος μαθηματικὸς Friedmann.

Συμφώνως μὲ τὰς μετρήσεις τοῦ Sandage, ἡ περίοδος ἀναπάλλσεως τοῦ σύμπαντος εἶναι 82 δισεκατομμύρια ἔτη, τώρα δὲ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν φάσιν τῆς διαστολῆς του. Γράφει χαρακτηριστικῶς τὰ ἐξῆς: «Τὰ νήματα ὑποδεικνύουν ὅτι τὸ ἡμέτερον σύμπαν εἶναι πεπερασμένον, κλειστὸν σύστημα, ποῦ προήλθεν ἀπὸ μίαν μεγάλην ἐκρηξιν, ὅτι τὸ σύμπαν βραδέως ἀποδιοργανοῦται καὶ ὅτι πιθανῶς πάλ्लεται μίαν φορὰν κάθε 82 δισεκατομμύρια ἔτη».

Εἰς νεωτέραν (1973) ἐργασίαν του ὁ Sandage κάμνει μίαν ἀξιοπρόσεκτον παρατήρησιν καὶ θέτει ἓνα βασικὸν ἐρώτημα. Γράφει: «Ἡ ἐξελικτικὴ θεωρία τῆς κοσμικῆς ἀναπάλλσεως, μὲ παράφρασιν σχετικῶν ἀγιογραφικῶν ρητῶν μᾶς λέγει ὅτι «ἡ γῆ καὶ οἱ οὐρανοὶ ἀπολοῦνται» καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται» καὶ μίαν ἡμέραν ὡσεὶ περιθόλαιον ἐλίξεις αὐτοῦς, καὶ ἀλλαγῆσονται» (Ἑβρ. α' 10-12).

Καὶ ἐρωτᾷ ὁ ἀστρονόμος οὗτος: «Ποῖα ἐκ τῶν θεωριῶν αὐτῶν εἶναι ἡ ἀκριβής;... Δὲν ἔχομεν ἀπάντησιν ἐπ' αὐτοῦ, λέγει. Πολλὰ νέα ὄργανα καὶ τεχνικαὶ — ἐπινοηθέντα ἠλεκτρονικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἠλεκτρονικοὶ ἐγκέφαλοι πρὸς ἀνάλυσιν τοῦ πλήθους τῶν πολυπλόκων δεδομένων — θὰ μᾶς δώσουν ἀπάντησιν ἐντὸς τῶν 25 προσεχῶν ἐτῶν, πιθανῶς δὲ καὶ συντομώτερον!»

Εἴμεθα λοιπὸν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναμένωμεν. Τὸ διάστημα αὐτό, ἄλλωστε, δὲν εἶναι μακρὸν ἐν συγκρίσει μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν σοβαρότητα τοῦ προβλήματος.

Ἡ σύγχρονος Κοσμολογία κλείνει πρὸς τὴν ἀποψιν τοῦ παλλομένου Σύμπαντος, ὡς τῆς πλέον πιθανῆς ἐκ τῶν τριῶν κοσμολογικῶν θεωριῶν. Πρέπει ὅμως νὰ ἀναμένωμεν, ὅπως λέγει ὁ Sandage, τὰ ἀποτελέσματα τῶν μετρήσεων τῶν 25 προσεχῶν ἐτῶν, ὁπότε

πιθανώς θά δυναθώμεν νά δώσωμεν κάπως βεβαίαν ἀπάντησιν εἰς τὸ θεμελιώδες πρόβλημα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου.

Ἐξ ἄλλου πρέπει νά ἀναφέρωμεν ὅτι ὑποστηρίζεται καὶ ἡ ἀποψις τῆς θεωρίας τῆς μεγάλης ἐκρήξεως, ὡς συγκεντρούσης ὑπὲρ αὐτῆς περισσότερα γεγονότα. «Τὰ σημερινὰ γεγονότα ὑποστηρίζουν μίαν συνεχῆ ἐξελικτικὴν πορείαν ἀπὸ μίαν «μεγάλην ἔκρηξιν» πρὸ δισεκατομμυρίων ἐτῶν καὶ ὄχι τὴν συνεχῆ δημιουργίαν», γράφει ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητῆς G. A. Bell. Προσθέτει δὲ ὅτι «ἐν τούτοις τὰς ιδέας αὐτὰς δὲν πρέπει νά τὰς λάθωμεν πολὺ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν».

Εἶναι ἐπιφυλακτικοὶ ἐν προκειμένῳ — καὶ πολὺ ὀρθῶς — οἱ κοσμολόγοι, διότι τὰ ἐξεταζόμενα θέματα εἶναι μεγάλα, βασικά καὶ τοιαῦτα ὥστε νά μὴ ὑπόκεινται εἰς τὸν ἄμεσον πειραματικὸν ἔλεγχον, οὔτε διαπιστώνονται εὐκόλως διὰ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, πολὺ δὲ περισσότερον δὲν δύναται νά χρησιμοποιηθῆ ἡ θάσσανος τῶν Μαθηματικῶν. Καὶ εἶναι ἐπόμενον αὐτό, ἀφοῦ ἐπεκτεινόμεθα εἰς περιοχὰς πέραν τοῦ κατ' ἐπιστήμην ἐπιστητοῦ. Κινούμεθα εἰς τὸν χώρον ὅπου τὸν λόγον ἔχει ὁ ὅλος ἄνθρωπος, ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν πλήρη ἀπαρτισμὸν τῆς ὁποίας συμβάλλουν οὐσιωδῶς καὶ πρωταρχικῶς καὶ παράγοντες ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς Φυσικὰς καὶ Μαθηματικὰς ἐπιστήμας.

«Ὁ ἄνθρωπος πράγματι, γράφει (1956) ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Louis de Broglie (βραβεῖον Nobel Φυσικῆς), δὲν εἶναι μόνον πνεῦμα καὶ νοῦς. Εἶναι ἀκόμη συναίσθημα καὶ θέλησις, Σκέψις, ἐπιθυμία, δρᾶσις, εἶναι στενῶς συνδεδεμένα μετὰ τὴν δραστηριότητα αὐτοῦ. Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς καθαρᾶς σκέψεως, δὲν θά ἦτο αὐτὴ ἐπαρκὴς μόνη καὶ τοῦτο, διότι μᾶς κατευθύνουν αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ φιλοδοξίαι μας καὶ καταλήγομεν θάσει αὐτῶν εἰς πράξεις... Δὲν ἀρκεῖ νά γνωρίσωμεν τὴν φύσιν διὰ

τῆς πειραματικῆς ὁδοῦ ἢ νά ἀσκηθώμεν εἰς τὸν μαθηματικὸν λογισμόν· πρέπει νά γνωρίσωμεν καὶ ἑαυτούς... Οὐσιώδες διὰ μίαν μὲν ὀφθαλμὸν ἀξίαν τοῦ ὀνόματός της θά εἶναι πάντοτε ἡ πλήρης μελέτη τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος».

Ἡ μελέτη τῆς Ἱστορίας, ἡ κλασσικὴ Παιδεία, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Θρησκεία ἔχουν νά προσφέρουν πολλὰ καὶ οὐσιώδη διὰ τὸν ἀπαρτισμὸν ἀρτίας, ὀλοκληρωμένης προσωπικότητος. Μία τοιαύτη προσωπικότης ἡμπορεῖ νά δώσῃ ἀπάντησιν εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.

Ὁ θεμελιωτῆς τῆς συγχρόνου Φυσικῆς, καθηγητῆς Max Planck (βραβεῖον Nobel), ἐτόνιζεν ἤδη ἀπὸ τὸ 1934 ὅτι, ἡ Φιλοσοφία καὶ αἱ Φυσικαὶ ἐπιστήμαι, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἦσαν ξένα μεταξὺ τῶν καὶ ἀνταγωνίστριαι, τώρα κατενόησαν ἀλλήλας καὶ ἀκόμη «οἱ φιλόσοφοι ἀντελήφθησαν, ὅτι δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νά ὑπαγορεύουν εἰς τοὺς φυσικοὺς τοὺς σκοποὺς τῶν καὶ τὰς μεθόδους ἐρεύνης τῶν, ἐξ ἄλλου καὶ οἱ φυσιοδίφαι ἔμαθαν πλέον ὅτι ἡ ἀφειρητρία τῶν ἐρευνῶν τῶν δὲν κατοικεῖ εἰς τὸν αἰσθητὸν μόνον κόσμον καὶ ὅτι ἡ Φυσικὴ ἐπιστήμη δὲν ἡμπορεῖ νά ὑπάρξῃ χωρὶς νὰ ἔχη ὠρισμένην δόσιν Μεταφυσικῆς» (ohne gewisse Dosis Metaphysik). Ἦρχισε προφανῶς νά ἐκπληρώνεται ἡ πρόρρησις τοῦ Kant, κατὰ τὴν ὁποίαν, «ὅπως εἶναι ἀδύνατον νά παύσωμεν νά ἀναπνέωμεν ἐκ φόβου μήπως ἀναπνεύσωμεν μολυσμένον ἀέρα, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν νά ἐγκαταλείψωμεν παντελῶς τὰς μεταφυσικὰς ἀναζητήσεις. Ἡ Μεταφυσικὴ, τονίζει, ἀναβλύζει ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης καὶ εἶναι ἐκδήλωσις ἀνεξαντλήτου ὀρμῆς».

✧ ✧ ✧

Εὐρισκόμεθα, ὅπως εἶπομεν, εἰς τὰ σύνορα μεταξὺ ἐπιστητοῦ κατ' ἐπιστήμην καὶ τοῦ πέραν αὐτοῦ χώρου. Καὶ ἀναγκαστικῶς πρέπει νά ἐκφραζώμεθα μετὰ πολλὴν προσοχὴν, ἀκρίβειαν καὶ

άντικειμενικότητα, χωρίς νά δυνάμεθα νά αποφύγωμεν καί τούς φιλοσοφικούς στοχασμούς καί τās μεταφυσικās πτήσεις.

Έν προκειμένω, δυνάμεθα νά τελειώσωμεν τὸ παρὸν μὲ ὅσα σχετικῶς μὲ τὸ θέμα τοῦτο γράφει (1970) ὁ καθηγητῆς κ. Γ. Κοντόπουλος.

«Ὅσοι ὀμιλοῦν διὰ τὴν ἀρχικὴν κατάσταση τοῦ Σύμπαντος ἀποφεύγουν ἐν γένει, νά ὀμιλήσουν διὰ τὸ τί ἦτο πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Διότι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου χάνεται εἰς τὸ ἀρχικὸν ἄτομον.

»Τὸ θέμα τῆς ἀρχῆς τοῦ Σύμπαντος εἶναι βασικῶς μεταφυσικὸν εἰς τὴν φύ-

σιν του καί παρ' ὅλον του τὸ ἐνδιαφέρον ἐκφεύγει τῶν ὀρίων τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης.

»Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέλλουσαν κατάσταση τοῦ Σύμπαντος δυνάμεθα νά δεχθῶμεν ὅτι ἡ διάλυσις θὰ προχωρήσῃ μέχρι πλήρους ἀποσβέσεως τῶν ἀστέρων καί διαλύσεως τῶν ἀστρικῶν συστημάτων. Ἡ ἀνάπαλις τοῦ Σύμπαντος εἶναι δυνατὸν βαθμηδὸν ν' ἀποσβεσθῆ, εἶναι ὅμως δυνατὸν νά ἐξακολουθήσῃ ἐπ' ἄπειρον χωρὶς νά δυνηθῆ νά δώσῃ ζωὴν εἰς τὸ νεκρὸν πλεόν Σύμπαν».

ΔΗΜ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

«Σκέψεις καὶ γνώμαι περὶ τῆς ἀρχῆς ὅλων τῶν πραγμάτων εὐρίσκονται ὄντως πέραν ἐνός ἐπιστημονικοῦ τρόπου ἀποδείξεως. Δὲν δυνάμεθα νά δώσωμεν καμμίαν ἐπιστημονικὴν αἰτιολογίαν, διατί ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ διατί ὄχι κατ' ἄλλον... Εἶναι ἀληθές ὅτι, ἂν προεκταθῶμεν πρὸς τὸ μέλλον, τοῦτο προλέγει (προφητεύει) ὅτι τὸ ὕλικὸν σύμπαν μίαν ἡμέραν θὰ ἔλθῃ εἰς κατάστασιν νεκρᾶς ἀκινήσιος καὶ αὐτὸ βασικῶς δύναται νά θεωρηθῆ ὡς «τέλος»... Ἡ ἀρχὴ παρουσιάζει ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, ἐὰν δὲν συμφωνήσωμεν νά θεωρήσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνοικτὸν ὡς ὑπερφυσικόν. Ἴσως πρέπει νά τὸ ἀφήσωμεν ὅπως ἔχει...».

(Καθηγητῆς Sir A. S. Eddington, διάσημος Ἄγγλος ἀστροφυσικός).

ΓΙΑΤΙ ΔΙΩΚΟΝΤΑΙ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ;

Ἡ συμπεριφορὰ τῶν κομμουνιστικῶν ἀρχῶν ἔναντι τῶν Χριστιανῶν ἔχει σὺν κίνητρο μία ἀθεϊστικὴ ἰδεολογία, ποὺ ὀδηγεῖ ἀναγκαστικὰ στὶς θρησκευτικὲς διώξεις. Γιὰ νὰ τὸ κατανοήσωμε πρέπει νὰ ἐξετάσωμε ἐν συντομίᾳ τί εἶναι ἡ μαρξιστικὴ ἰδεολογία καὶ νὰ δοῦμε ποία εἶναι ἡ στάσις τοῦ μοντέρνου κομμουνισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Θρησκεία.

Ὁ Karl Marx (1818-1883), ποὺ θεωρεῖται ἰδρυτὴς τοῦ κομμουνισμοῦ συνέγραψε μὲ τὸν F. Engels τὰ δύο σημαντικότερα ἔγχειρίδια τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ: τὸ Κομμουνιστικὸν Μανιφέστο (1948) καὶ τὸ Κεφάλαιον (1867-1894). Τρία στοιχεῖα ἐξηγοῦν τὴν ἀρνητικὴν στάσι τοῦ Marx ἔναντι τῆς θρησκείας: ὁ διαλεκτικὸς ὕλισμός του καὶ ἡ ντετερμινιστικὴ σύλληψις τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἠθικῆς του. Ὁ Marx ἐπηρεάστηκε πολὺ ἀπὸ τὸν Feuerbach, ποὺ θεωροῦσε κάθε θρησκεία σὺν ἀπαίσιᾳ πλάνη, ποὺ ἀντιτίθεται στὴν μορφωτικὴ πρόοδο καὶ καταστρέφει κάθε ἐνεργητικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ κάθε πεποίθησι στὸν ἑαυτόν του. Ξεκινῶντας ἀπὸ αὐτὲς τὶς ιδέες ὁ Marx, οἰκοδόμησε ἕνα ὀλόκληρο ἀθεϊστικὸ φιλοσοφικὸ καὶ ὕλιστικὸ σύστημα, ποὺ ἀπορρίπτει κάθε πίστι σὲ μία ὑπερφυσικὴ πραγματικότητα. Οἱ ἀπόψεις του ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι σαφεῖς: «Ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιον τῶν λαῶν», «ὁ κομμουνισμὸς ἀρχίζει μὲ τὸν ἀθεϊσμό», «ἡ κριτικὴ τῆς θρησκείας εἶναι ἡ βάσις κάθε κριτικῆς», «μισῶ ὅλους τοὺς Θεούς». Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορία κατὰ τὸν Marx δὲν εἶναι τὰ ἄτομα αὐτὰ ποὺ μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ροὴ τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ παράγοντες οἰκονομικοὶ καὶ ὕλικοι. Ὁ Marx ὀφείλει αὐτὴν τὴν ντετερμινιστικὴν σύλληψιν στὸν Hegel (1770-1831). Κατὰ τὸν Hegel ὅλα ἀναγκαστικὰ συνδέονται μέσα στὴν ἱστορία. Μία ἐξέλιξις κατὰ μία κατεύθυνσι ἀκολουθεῖται πάντοτε ἀπὸ μία

ἐξέλιξις κατ' ἀντίθετο κατεύθυνσι, μετὰ μία τρίτη περίοδος ἐνώνει τὰ καλύτερα στοιχεῖα τῶν δύο προηγουμένων, κατὰ τὸ σχῆμα: θέσις, ἀντίθεσις, σύνθεσις. Κατὰ τὸν Marx θὰ τεθῆ τέρμα στὴν ἐξέλιξις ὅταν ὁ κομμουνισμὸς φθάσῃ τὸν σκοπὸν του καὶ δημιουργήσῃ μία κοινωνία χωρὶς τάξεις. Προηγουμένως θὰ πρέπει νὰ συνεχίσῃ ἡ πάλη τῶν τάξεων, οἱ ἐργαζόμενοι θὰ πρέπει νὰ ἐνωθοῦν γιὰ ν' ἀποσπᾶσουν ἀπὸ τὴν κυβερνώσα τάξιν τὸ κεφάλαιον καὶ τὰ μέσα παραγωγῆς καὶ νὰ ἰδρῦσουν τὴν δικτατορίαν τοῦ προλεταριάτου ποὺ ἀκόμη εἶναι ἡ καλύτερα δυνατὴ μορφή κοινωνίας ἐν ἀναμονῇ τῆς παντελοῦς καταργήσεως τῶν τάξεων.

Γιὰ τὸν Marx ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα ἐμπόδιο ποὺ πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ, διότι ἀντιτίθεται στὴν ἀναγκαίαν αὐτὴ ἐξέλιξιν: εἶναι «ἀντιδραστικὴ». Στὴν πάλη τῶν τάξεων εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ καπιταλισμοῦ, πρέπει λοιπὸν νὰ καταπολεμηθῇ δι' ὅλων τῶν μέσων. Ὑπετίμησε ὅμως τὴν πνευματικὴν δύναμιν αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐλαττώσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν ἐπίδρασίν της. Κατὰ τὴν μαρξιστικὴ ἠθικὴ, ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας πρὸς τὸν σοσιαλισμὸν εἶναι καλὸ καὶ δίκαιον, ὅ,τι ἀντιτίθεται στὴν ροὴν της εἶναι κακόν. Στὸν σοσιαλιστικὸν κόσμον, τὸ κράτος εἶναι τὸ πᾶν καὶ τὸ ἄτομον δὲν εἶναι τίποτε. Διὰ τοῦτο οἱ κομμουνισταὶ μὲ «ἐλαφρὰ συνείδησιν» ἔχουν θυσιάσει μερικὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων διὰ τῆς μεθόδου τῶν βασανιστηρίων, τῶν ὀπιοίων ἢ σκληρότης ὑπερβαίνει αὐτὴν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καὶ τοῦ Ναζισμοῦ.

Ὁ V. Lénine (1870-1924), ἀνέπτυξε τὶς θεωρίαι τοῦ Marx καὶ τὶς προσήρμοσε στὸν 20ὸν αἰῶνα: ἡ ἐπίσημος κομμουνιστικὴ θεωρία εἶναι ὁ μαρξισμὸς-λενινισμὸς.

Ἀναφορικὰ μὲ τὴν θρησκείαν ὁ Lénine ἀκολουθεῖ τὸ δόγμα τοῦ Marx, ἡ θρησκεία δὲν εἶναι παρὰ μία «ἀστικὴ προκατάληψις» ποὺ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον «σκλάβον τῶν

Θεῶν πού ἐπενόησε μόνος του» καί ἐπα-
ναλαμβάνει τὴν περιφάνημο φόρμουλα τοῦ
Marx: ἡ θρησκεία εἶναι «τὸ ὄπιον τῶν
λαῶν». Ἐξ ἄλλου ὑπὸ τὸ ἴδιο πρόσχημα
οἱ Χριστιανοὶ συλλαμβάνονται τώρα ἐπει-
δὴ ἠθέλησαν «να μεταδώσουν στὰ παιδιὰ
τους τὸ δηλητήριον τῆς θρησκείας». Πρά-
γματι ἀπαγορεύεται νὰ παρέχουν στὰ παι-
διὰ καὶ στοὺς νέους μία διδασκαλία θρη-
σκευτικῆ.

Αὐτὸ τὸ «ἔγκλημα», πού χαρακτηρίζε-
ται ὡς «ἀποπλάνησις ἀνγλικῶν», τιμωρεῖ-
ται μετὰ πολλὰ χρόνια φυλακῆ. Μετὰ τὸν
θάνατον τοῦ Lénine τὸ 1924, ὁ J. Staline
(1879-1953), ἔλαβε τὴν ἐξουσία. Ὑπῆρ-
ξε μία μακρὰ καὶ αἱματηρὴ δικτατορία.
«Ἐκκαθάρισε», ἐβασάνισε ἢ ἐξώρισε ἑκα-
τομμύρια ἀνθρώπους. Κατ' ἀρχὴν εἶχε σάν
σκοπὸ τὴν ἐμπέδωσι τοῦ κομμουνισμοῦ στὴν
Σοβιετικὴ Ἐνωσι, μετὰ ἔστρεψε τὴν ρω-
σικὴ πολιτικὴ πρὸς μίαν παγκόσμιον ἡ-
γεμονίαν διὰ τῆς προσαρτήσεως μετὰ τὸν
πόλεμον τοῦ 1939-45 ἐνὸς μεγάλου μέρους
τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ κάνοντας
ἐναρξὶ τῆς περιόδου τοῦ «ψυχροῦ πολέ-
μου».

Χωρὶς ἀμφιβολία πρέπει νὰ σημειώσω-
μεν τὴν πλέον ἐπιεικῆ στάσι τοῦ Staline
πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸν 2ον Παγκό-
σμιον Πόλεμον. Ἀλλὰ τότε εἶχε ἀνάγκη
νὰ ἀναξωρογονήσῃ τίς παλαιὰς παραδόσεις
καὶ νὰ ὑποστηριχθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν
στὴν πατριωτικὴ του προπαγάνδα. Γι' αὐ-
τὸ τὸ 1943 ἡ Ὁρθόδοξος Ρωσικὴ Ἐκκλη-
σία ἠδυνήθη νὰ ἐκλέξῃ πατριαρχεῖον. Ὁ
Staline ἐφρόντισε ὅμως νὰ μὴν δυνηθῆ αὐ-
τὴ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀποκτήσῃ πραγματικὴ
αὐτονομία καὶ ἐὰν αἱ διώξεις εἶχαν βρα-
δύτερον ρυθμὸ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, οἱ
δυσκολίες πού συναντοῦσε ἡ Ἐκκλησία δὲν
ἔπασσαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Staline οἱ σχέ-
σεις Ἐκκλησίας-Κράτους καθωρίστηκαν
ἐκ νέου δι' ἐνὸς διατάγματος τῆς Κεντρι-
κῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ συμφωνία, ὑπογρα-
φείσα ἀπὸ τὸν νέον ἀρχηγὸν τοῦ κόμματος
Khrouchtchev, ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ νὰ
βλάπτωνται τὰ δικαιώματα τῶν πιστῶν γιὰ
νὰ μὴν ριζώσουν ἀκόμη περισσότερον αἱ
«προκαταλήψεις». Ἀλλὰ μετὰ αὐτὰ τὰ ὡ-
ραῖα λόγια οἱ διάδοχοι τοῦ Staline ἤθε-

λαν κυρίως νὰ σταθεροποιήσουν τὴν θέσι
τους. Ἡ στάσις τοῦ Khrouchtchev ἀ-
πέναντι στὴν Ἐκκλησίαν δὲν ὑπῆρξε ὀλι-
γότερο ἀρνητικὴ ὅπως μαρτυροῦν οἱ ὄροι
τοῦ διατάγματος: «τὸ κομμουνιστικὸ κόμ-
μα στηρίζεται στὸν Μαρξισμό-Λενινισμό
καὶ στὴν βάσι του, στὴν ὑλιστικὴ διαλε-
κτικὴ. Δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ οὐδετέρως
στάσι ἐναντι τῆς θρησκείας, τῆς ὁποίας
ἡ ἰδεολογία δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἐπιστημο-
νικό... Ἡ θρησκεία σκοτίζει τὴν συνείδη-
σι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν καταδικάζει εἰς
παθητικότητα πρὸ τῶν δυνάμεων τῆς φύ-
σεως...».

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1958 ἐξαπελύθη
δρομεῖα ἀθεϊστικῆ προπαγάνδα καὶ ἡ ἐφη-
μερὶς «Κομμουνιστῆς» ἔλυπετο πού τόσοι
Ρῶσοι ἐργάται ἦσαν ἀκόμη πιστοὶ καὶ ἡ
νεολαία ὑφίστατο ἀκόμη τὴν ἐπίδρασι τῶν
θρησκευτικῶν προκαταλήψεων πού προσέ-
βαλλον ἀκόμη καὶ μέλη τοῦ κόμματος. Ἐ-
πρεπε νὰ ἐνταθῆ ἡ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα.

Τὸ Πάσχα τοῦ 1959 ἔλαβε χώραν σὲ
ὅλη τὴν Σοβιετικὴ Ἐνωσι μία «ἐβδομάς
ἐπιστημονικῆς ἀθεϊστικῆς λογοτεχνίας» καὶ
ἴδρυσαν ἔδρα ἀθεϊσμοῦ στὸ Πανεπιστήμιον
τῆς Μόσχας. Ἐδημιουργήθη ἐπίσης ἕνας
«Ὄϊκος ἐπιστημονικοῦ ἀθεϊσμοῦ», ἀριθμῶν
500 γραφεῖα καὶ 15.000 προπαγανδιστάς.

Ἡ «Pravda» ἀνέφερε πρὸ ὀλίγου χρό-
νου ὅτι ἕνα πλοῖο ἀθεϊστικῆς ἀποστολῆς
παρέπλεε τὴν ἐπαρχίαν Vologda, με «ιερα-
ποστόλους» ἀθέους, ἐπιφορτισμένους νὰ
κάνουν διαλέξεις καὶ νὰ προβάλλουν φιλμ
πού ἔχουν σκοπὸ νὰ ἐνδυναμώσουν τὸν ἀ-
θεϊσμό. Εἶναι ἕνα τυπικὸ παράδειγμα τῆς
ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας ὅπως ἐφαρμόζε-
ται σήμερα σὲ ὅλη τὴν Σοβιετικὴ Ἐνωσι.

Αὐτὴ ἡ προπαγάνδα θεωρεῖται τώρα
σάν τὸ πιὸ ἰσχυρὸ μέσον γιὰ τὴν ἐκρίζωσι
τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων θρη-
σκευιῶν: ὁ μπολσεβικισμὸς θὰ σκοτώσῃ τὴν
θρησκείαν, ἀπομακρύνοντας τὴν νεολαίαν
ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ μιᾶς παιδείας χω-
ρὶς Θεὸ καὶ διὰ τῆς ἀθεϊστικῆς προπαγάν-
δας. Ὁ κομμουνισμὸς ἐξ ἄλλου αὐτὸς
καθ' ἑαυτὸν εἶναι μία θρησκεία πού ζη-
τεῖ μία πλήρη δέσμευσι τοῦ ἀνθρώπου.
Διὰ τοῦτο δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ μία
ἄλλη θρησκεία παρὰ τὴν ἰδική του καὶ
εἶναι μάταιον νὰ ὑποκρινώμεθα ὅτι ὁ κομ-

μουνισμός και ὁ Χριστιανισμός μπορεῖ νὰ συμβιβασθοῦν.

Γι' αὐτὸ ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς Χριστιανῶν πίσω ἀπὸ τὸ σιδηροῦν παραπέτασμα ἀσκεῖ «παράνομη» δραστηριότητα σὲ μία

«μυστικὴ» Ἐκκλησία. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ μέχρι σήμερα ἔχουν φυλακισθῆ, μαρτυρήσει, πεθάνει...

NILS TONNESSON

ΟΙ ΚΑΤΑΔΙΩΓΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

«Μὴ φοβεῖσαι αὐτὸ ποὺ θὰ ὑποφέρης. Ἴδου ὁ διάβολος θὰ ρίψη μερικοὺς ἀπὸ σὰς στῆ φυλακὴ, γιὰ νὰ δοκιμασθῆτε καὶ θὰ ἔχετε θλίψιν. Ἔσο πιστὸς μέχρι θανάτου καὶ θὰ σοῦ δώσω τὸν στέφανον τῆς ζωῆς».

(Ἀποκάλυψις β' 10).

1/6/1956. Ἡ μητρόπολις τῆς Οὐφα, ἓνα ἀρχαῖο μνημεῖο τοῦ 16ου αἰῶνος ἀνατινάσσεται ἀπὸ τὶς κομμουνιστικὲς ἀρχές τῆς πόλεως. Ὁ τρομερὸς ἀγὼν τῶν ἀθέων σοβιετικῶν ἰκατὰ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ξαναρχίζει. Ἀπὸ τὸ 1958 ὁ «φιλελεύθερος» Νικήτα Κροϋτσεφ ἀπεφάσισε τὴν ἐξαπόλυσι τῶν ἀντιθρησκευτικῶν δυνάμεων γιὰ νὰ θέσῃ τέρμα στὴν ἐπικίνδυνη ἐπέκτασι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ πλήξουν καλύτερα τὴν θρησκεία — ποὺ θεωρεῖται πάντοτε τὸ «ὄπιο τῶν λαῶν» — ἀπαγορεύουν οἰαδήποτε κατασκευὴ ἢ ἐπισκευὴ ἐκκλησίας, κλείνουν καὶ δημεύουν αὐτοὺς τοὺς «ἄχρηστους τόπους σκοτεινῆς λατρείας», καὶ κυρίως καταστρέφουν κατὰ τρόπον θάρβαρον ἀκόμη καὶ τὶς ἐκκλησίες μνημεῖα.

6/6/1959. Ὁ Βέλγος ἀθῶος Bruneau πεθαίνει στὸ στρατόπεδο Δ, τοῦ Βορείου Βιετνάμ, ἀφοῦ παρηκολούθησε τὸν θάνατο τοῦ συντρόφου του, ἀθῶα Künsch, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1953. Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἦσαν δεμένοι μαζί με χειροπέδες ἢ με ἀλυσίδες στὰ πόδια.

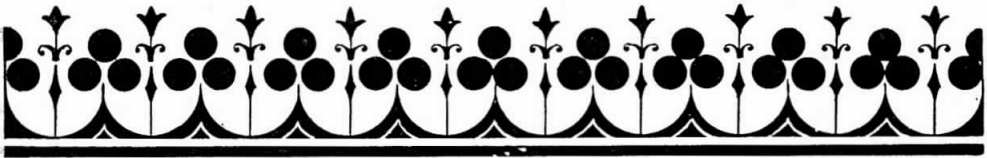
14/6/1955. Δημοσίευσις τοῦ διατάγματος τοῦ προέδρου Χό-Τσί-Μίνχ ἀφορῶντος τὴν «ἐλευθερία πίστεως καὶ λατρείας». Τὸ ἄρθρον 1 τοῦ διατάγματος αὐτοῦ προβλέπει ὅτι οἱ ἱερωμένοι ἔχουν καθῆκον μετὰ τὰ κηρύγματα τοὺς νὰ ἐμβάλλουν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὸ νόημα τῶν ὑποχρεώσεων τοὺς ὡς πολιτῶν, τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν λαϊκὴν ἰσχύ καὶ τὸν νόμο ποὺ ἰσχύει στὴν Λαϊκὴ Δημοκρατία τοῦ Βιετνάμ. Ὅσο γιὰ τὴν «ἐλευθερία πίστεως

καὶ λατρείας» τὸ ἄρθρον 15 ὑπογραμμίζει ὅτι εἶναι δικαιώματα τοῦ λαοῦ, στὴν ἄσκησι τῶν ὁποίων βοηθεῖται ἀπὸ τὶς ἀρχές.

16/6/1971. Ἡ ἔφημερις Kazakhitanskaia Pravda φέρει εἰς γνῶσιν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς ὅτι «μεγάλαις ποσότητες» χριστιανικῆς λογοτεχνίας ἐτυπώθησαν εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν. Εἰς τὴν Alma-Ata τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ὁ Ἰβάν καὶ ἡ Μαρία Pavlitshenko καὶ τέσσαρες φίλοι τοὺς συνελήφθησαν γιὰτὶ ἐξέδωσαν καὶ διέδωσαν ἀρκετὰ θρησκευτικὰ ἔργα. Οἱ ἀστυνομικοὶ ποὺ ἔκαναν τὴν ἀνάκρισι ἀπεκάλυψαν μετὰ ἔκπληξι ὅτι αὐτὰ τὰ «ἀπγορευμένα» βιβλία δὲν κατασκευάσθησαν ἀπὸ κανένα μυστικὸ ἐργαστάσιον, ἀλλὰ σὲ ἓνα τυπογραφεῖο τοῦ κράτους, μετὰ τὴν συνδρομὴ τῶν ἐργατῶν-τυπογράφων.

19/6/1972. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴ ποὺ ἐστάλη εἰς τὸν κληρὸν, ἡ Ἐπισκοπὴ τῆς Τσεχοσλοβακίας καταγγέλλει ὀλόκληρον σειρὰν καταχρήσεων ἐξουσίας καὶ κομμουνιστικῶν τεχνασμάτων: ἡ ἐκστρατεία «ποὺ ἀκολουθεῖται συστηματικὰ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ διὰ τῶν δημοσίων λόγων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας», ἡ παραγνώρισις «τοῦ δικαιώματος τῶν γονέων νὰ ἐπιλέγουν τὸ εἶδος τῆς παιδείας, ποὺ προορίζουν γιὰ τὰ παιδιά τους», ἡ «καταπίεσις κάθε τύπου θρησκευτικῆς φύσεως, ἐκτὸς ἀσημάντων ἐξαιρέσεων», ἡ «ἀπαγόρευσις συγκεντρώσεων ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας» κ.λ.π.

Μετάφρασις: ΜΠ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΡΙΤΩΝΑ

Κατά την διάρκειαν τῆς φυλακίσεως τοῦ Σωκράτους, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ ἓνα μῆνα, πολλάκις τὸν ἐπεσκέφθησαν οἱ φίλοι του, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ συζητήσουν μαζί του, ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ τὸν σώσουν διὰ τῆς φυγῆς. Ἄλλ' ὁ φιλόσοφος, συνεπῆς πρὸς τὰς ἀρχάς του ἠρνεῖτο νὰ δραπετεύσῃ καὶ παρέμενεν εἰς τὴν φυλακὴν ἀναμένων μὲ θαυμαστὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ ἡρεμίαν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς του ποινῆς.

Ἡ τελευταία δραματικὴ προσπάθεια διασώσεώς του ἐγένεν ἀπὸ τὸν φίλον καὶ μαθητὴν του Κρίτωνα, μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους. Ὁ ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ φιλοσόφου, ὅταν ἔμαθεν ὅτι πλησιάζει ἡ ἄφιξις τοῦ ἱεροῦ πλοίου ἐκ Δήλου εἰς Ἀθήνας, ὁπότε καὶ θὰ ἐξετελεῖτο ἡ θανατικὴ ποινὴ τοῦ πολυτίμου φίλου καὶ διδασκάλου του, ἔσπευσε πολὺ πρῶτ' εἰς τὴν φυλακὴν, διὰ νὰ τὸν πείσῃ ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ δραπετεύσῃ. Ὁ Κρίτων εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν προσπάθειαν ἐχρησιμοποίησεν ὅλην του τὴν πειστικότητα, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τῆς ψυχῆς του, ὅλα τὰ δυνατὰ ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ πείσῃ τὸν Σωκράτη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ὁ Σωκράτης ὅμως καὶ κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν δὲν ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν καὶ τὴν γαλήνην του, οὔτε τὴν καθαρότητα τῆς σκέψεώς του καὶ ἐξέθεσεν εἰς τὸν Κρίτωνα σαφῶς τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι τὸν ἠνάγκαζον νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν φυλακὴν.

Τὸν δραματικὸν αὐτὸν διάλογον μετὰ τοῦ μελλοθανάτου φιλοσόφου καὶ τοῦ ἀφωσιωμένου φίλου καὶ μαθητοῦ του ἀπηθανάτισεν ὁ Πλάτων εἰς τὸν διά-

λογον Κρίτων, ὅπου παραθέτει τόσον τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Κρίτωνος ὅσον καὶ τὰ τοῦ Σωκράτους καὶ παρέχει μίαν θαυμασίαν εἰκόνα τῆς στωϊκότητος, τῆς ἀταραξίας, τῆς ἠθικῆς συνεπείας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Σωκράτους. Ὁ διάλογος αὐτὸς εἶναι λίαν ἐνδιαφέρων καὶ διδακτικὸς, διότι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς ἀρετῆς τοῦ Σωκράτους καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἠθικοῦ του μεγαλείου, μᾶς παρέχει πολλὰ φιλοσοφικὰ καὶ ἠθικὰ διδάγματα καὶ ἰδέας τοῦ Σωκράτους διὰ σοβαρὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο θὰ δώσωμεν μίαν περίληψιν τοῦ περιεχομένου του, διὰ νὰ δεῖξωμεν τόσον τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ὅσον καὶ τὴν στάσιν αὐτοῦ εἰς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς.

❖ ❖ ❖

Ὁ διάλογος λαμβάνει χώραν εἰς τὴν φυλακὴν κατὰ τὰ ἡμερώματα τῆς προηγούμενης τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Σωκράτους (399 π.Χ.). Ὁ Κρίτων, ὅταν ἔμαθεν ὅτι καταφθάνει τὸ ἱερὸν πλοῖον ἐκ Δήλου, μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ὁποίου θὰ ἐξετελεῖτο ἡ θανατικὴ ποινὴ τοῦ Σωκράτους, μετέβη λίαν πρῶτ' εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν δωροδοκήσας τὸν δεσμοφύλακα. Εὔρε τὸν Σωκράτη κοιμώμενον μακαρίως τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εὕρισκετο εἰς τὴν φυλακὴν δεμένος μὲ ἀλύσεις εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἡμέρας καὶ ἐπλησιάζεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεώς του. Συγκεκριμένος θαθύτατα καὶ ταραγμένος ὁ Κρίτων ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν τῆς προσεχοῦς ἀφίξεως τοῦ πλοίου, βλέπει μὲ

ἐκπλήξιν καὶ θαυμασμόν τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡρεμίαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους. Κάθεται λοιπὸν πλησίον του καὶ τὸν παρατηρεῖ μὲ θαυμασμόν χωρὶς νὰ λέγῃ τίποτε καὶ χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ τὸν ἐξυπνήσῃ.

Ἄλλὰ εἰς μίαν στιγμὴν ἐξυπνᾷ ὁ Σωκράτης καὶ βλέπει, χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ, πλησίον του τὸν φίλον του. Ἄπορεῖ διατί ἦλθεν οὗτος τόσο ἐνωρὶς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τὸν ἐρωτᾷ διὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς του. Ὁ Κρίτων τὸν πληροφορεῖ μὲ λύπην ὅτι ἐντὸς τῆς ἡμέρας φθάνει τὸ ἱερὸν πλοῖον ἐκ Δήλου καὶ τὴν ἐπομένῃν θὰ ἐκτελεσθῇ πλεόν ἢ θανατικὴ ποινὴ του. Ὁ Κρίτων εἶναι πολὺ ταραγμένος καὶ στενοχωρημένος, διότι θὰ χάσῃ τὸν πολύτιμον φίλον του, ἐνῶ ὁ Σωκράτης δὲν φαίνεται νὰ ἐπηρεάζεται καθόλου ἀπὸ τὴν στάσιν καὶ τὰ λόγια τοῦ φίλου του. Ἡρεμα εὐχεται νὰ γίνῃ μὲ τὸ καλὸν αὐτὸ τὸ ὅποιον θέλουν οἱ θεοί: «Ἄλλ', ὦ Κρίτων, τύχη ἀγαθῆ. Εἰ ταύτη τοῖς θεοῖς φίλον ταύτη ἔστω...». Ἐπειτα διηγεῖται ἡρεμος τὸ ὄνειρον τὸ ὅποιον εἶδε πρὸ ὀλίγου. Εἶδε λέγει μίαν γυναῖκα μὲ λευκὰ ἐνδύματα, ἢ ὅποια τοῦ εἶπεν: «᾿Ω Σώκρατες, ἡματὶ κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίθωλον ἴκοιο» (Ἱλ. 1, 363). Πρόκειται περὶ στίχου ἐκ τοῦ Ὁμήρου, ὅπου ἡ Θέτις προλέγει τὸν θάνατον εἰς τὸν Ἄχιλλέα. Ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνει ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ αὐτὸς θὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀληθινήν του πατρίδα, τὸν παράδεισον.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν ὁ Κρίτων εἰσέρχεται θιαστικὸς εἰς τὸ θέμα του. Τὸν προτρρέπει μὲ ἀγωνίαν ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ πεισθῇ εἰς αὐτὸν καὶ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του. Διότι ἄλλως οἱ φίλοι του θὰ κατηγορηθοῦν ὅτι ἡμέλησαν νὰ τὸν σώσουν δαπανῶντες ὀλίγα χρήματα. Ὁ Σωκράτης ἀποκρούει τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τῆς γνώμης τῶν πολλῶν ὡς ἀστήρικτον καὶ ἀνάξιον λόγου, διότι οἱ πολλοὶ εἶναι ἀνίκανοι νὰ πράξουν τίποτε τὸ σοβαρὸν. Ὁ Κρίτων δμως δὲν κάμπτεται ἀπὸ τὴν ἀρνήσιν αὐτὴν καὶ ἀναπτύσσει ὄλην τὴν ρητορικὴν του δεινότητα, διὰ νὰ μεταβάλλῃ

τὴν γνώμην τοῦ φιλοσόφου. Ἐν πρώτοις τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὑπάρχουν ἄφθονα χρήματα διαθέσιμα ἀπὸ τοὺς φίλους του, οἱ ὅποιοι εἶναι πρόθυμοι νὰ υποστοῦν κάθε θυσίαν πρὸς χάριν του. Ἐχουν μάλιστα ἐξασφαλίσαι δι' αὐτὸν ἄνετον διαμονὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου ὁ Κρίτων ἔχει πολλοὺς καὶ καλοὺς φίλους.

Τέλος ὁ Κρίτων ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Σωκράτη τὰ καθήκοντά του πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὰ παιδιά του. Παραδιδόμενος ἐκουσίως εἰς τὸν θάνατον προδίδει τὸν ἑαυτὸν του, ἐνῶ εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῇ. Ἐπειτα προδίδει τὰ παιδιά του, τὰ ὅποια ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ἀναθρέψῃ καὶ νὰ μορφώσῃ. Ἡ ἀποφυγὴ τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἴδιον ἐναρέτου ἀνδρός. Τέλος ἐπανέρχεται εἰς τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα περὶ τῆς γνώμης τῶν πολλῶν, οἱ ὅποιοι θὰ κατηγορήσουν τοὺς φίλους του καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἀποφασίσῃ ἀμέσως, διότι δὲν ἀπομένει πλέον καιρὸς διὰ σκέψεις καὶ συζητήσεις.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια ἐλέχθησαν μὲ ψυχικὴν συγκίνησιν καὶ ἀγωνίαν, μέσα εἰς τὸ ἡμίφως τῆς φυλακῆς, δὲν ἐπηρέασαν καθόλου τὸν Σωκράτη, ὁ ὅποιος μὲ τὴν συνήθη ἡρεμίαν καὶ νηφαλιότητα ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ λογικῶς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ φίλου του. Κατ' ἀρχὴν ἐπήνεσε τὸν Κρίωνα διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προθυμίαν του νὰ τὸν σώσῃ, ἀλλὰ συγχρόνως τοῦ συνέστησε νὰ ἐξετάσουν ἀπὸ κοινοῦ τὸ ζήτημα μὲ θάσιν τὸν ὀρθὸν λόγον, ὅπως ἔκαμον πάντοτε. Διότι ὁ ἴδιος δὲν πείθεται εἰς τίποτε ἄλλο παρά μόνον εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ δὲν θὰ τὸν ἀναγκάσῃ οὔτε ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου οὔτε καμμία ἄλλη ἀπειλὴ νὰ παραβῇ τὰς ἀρχάς του. Καὶ κατὰ τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμὴν εἶναι ἀποφασισμένος νὰ παραμείνῃ μέχρι τέλους συνεπῆς πρὸς τὰς ἀρχάς του.

Ἐν συνεχείᾳ ἐπανεξετάζεται διεξοδικῶς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Κρίτωνος περὶ τῆς γνώμης τῶν πολλῶν καὶ ἀποδεικνύεται διὰ πολλοστήν φοράν, διότι καὶ ἄλλοτε εἶχον συζητήσῃ τὸ θέμα, ὅτι δὲν

πρέπει να προσέχωμεν εις τὰς γνώμας τῶν πολλῶν, ἀλλὰ μόνον εις τὰς γνώμας τῶν ἐπαίωντων, τῶν ειδικῶν διὰ κάθε θέμα. Ἄλλως θὰ ζημιώσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας καὶ θὰ θλάψωμεν τὸ σῶμα μας, ἐὰν εις τὰ θέματα τῆς γυμναστικῆς καὶ ὑγιεινῆς ἀκούωμεν τοὺς πολλοὺς καὶ ὄχι τοὺς ειδικούς. Ὅμοίως θὰ θλάψωμεν τὴν ψυχὴν, ἐὰν εις τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴν θέματα δὲν λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς γνώμας τῶν ειδικῶν. Καὶ τότε δὲν ἀξίζει πλέον νὰ ζῶμεν μὲ διεφθαρμένην τὴν ψυχὴν, διότι «οὐ τὸ ζῆν περὶ πλείστου ποιητέον, ἀλλὰ τὸ εἶ ζῆν».

Κατόπιν ἐξετάζεται ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ δικαίου τὸ ζήτημα τῆς φυγῆς τοῦ Σωκράτους ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ὡς θάσις τοῦ συλλογισμοῦ τίθεται ἡ ἀρχὴ ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀδικῆ οὔτε νὰ ἀνταποδίδῃ τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ κακόν. Αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἔχει ἐξετάσει καὶ παραδεχθῆ ὁ Σωκράτης πρὸ πολλοῦ μαζί μὲ τοὺς φίλους του καὶ ἔχουν καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι: «Οὔτε ἄρα ἀντιδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων οὐδ' ἂν ὀτιοῦν πάσχει ὑπ' αὐτῶν». Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ φιλόσοφος ἐπλησίασε τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν περὶ μὴ ἀνταποδόσεως τοῦ κακοῦ. Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμὸς προχωρεῖ περαιτέρω, συνιστῶν τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἐχθρούς.

Ἄλλη συνέπεια τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαίου εἶναι ὅτι ὀφείλομεν νὰ μένωμεν πιστοὶ εἰς τὰς συμφωνίας μας. Ἐδῶ ὁ Σωκράτης ἐννοεῖ τὴν ἄγραφον συμφωνίαν κάθε πολίτου μὲ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Διὰ νὰ αἰσθητοποιήσῃ ὅμως τὰ πράγματα, προσωποποιεῖ τοὺς νόμους καὶ τοὺς παρουσιάζει εἰς τὴν θύραν τῆς φυλακῆς ἐλέγχοντας τὸν Σωκράτη δι' αὐτὸ πὸν πρόκειται νὰ κάμῃ, ἥτοι νὰ δραπετεύσῃ παρανόμως. Μὲ τὴν πράξιν αὐτὴν ἀνατρέπει τοὺς νόμους καὶ καταστρέφει τὴν Πολιτείαν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς αὐτούς. Δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ ὑπάρξῃ Πολιτεία, ὅταν οἱ νόμοι τῆς καταστρατηγῶνται εὐκόλως ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ καταπατοῦνται.

Οἱ νόμοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι εὐεργεταὶ κάθε ἀνθρώπου, διότι μὲ τὴν προ-

στασίαν αὐτῶν ἐγεννήθη καὶ ἐμορφώθη, ζῆ καὶ προοδεύει εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἐπομένως δὲν ἔχει κανεὶς δικαίωμα νὰ τοὺς θλάψῃ, ἔστω καὶ ἂν ἀδικῆται ἀπὸ αὐτούς. Οἱ νόμοι καὶ ἡ πατρίς εἶναι τὰ ἱερώτερα πράγματα, μετὰ τοὺς θεοὺς, εἶναι περισσότερον σεβαστοὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ ἀπὸ κάθε τι ἄλλο εἰς τὸν κόσμον. Ἀθάνατα θὰ παραμείνουν τὰ λόγια: «μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερον ἔστιν ἡ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν...». Ὅφειλε λοιπὸν χάριν αὐτῶν νὰ θυσιάζῃ τις τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του.

Ἐπειτα κάθε πολίτης ἐφ' ὅσον παραμένει εἰς μίαν πόλιν κάμνει ἔμπρακτον συμφωνίαν, συνθήκην μὲ τοὺς νόμους ὅτι θὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτούς. Ἄλλως, ἐὰν δὲν τοῦ ἀρέσουν, δύναται νὰ φύγῃ. Ὁ Σωκράτης ὅμως ἐπὶ ἐβδομήκοντα ἔτη δὲν ἔφυγε ποτὲ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἐκτὸς ὅταν ἐπῆγεν εἰς κάποιαν ἐκστρατείαν. Ἐκ τούτου συναγεται ὅτι τοῦ ἤρεσαν ἡ πόλις καὶ οἱ νόμοι καὶ εἶχεν ἔμπράκτως συμφωνήσει νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτούς. Καὶ πάλιν ὅμως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης ἠδύνατο νὰ προτείνῃ ὡς ποιὴν τὴν ἐξορίαν καὶ νὰ μὴ ἔλεγεν ὅτι δὲν θέλει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ὅτι προτιμᾷ τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ἐξορίαν.

Ἐὰν παρὰ ταῦτα δραπετεύσῃ, λέγουν οἱ νόμοι, θὰ διαπράξῃ τριπλοῦν ἀδίκημα: α) Θὰ ἀδικῆσῃ τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι εἶναι μέγιστοι εὐεργεταὶ του. β) Θὰ ἐκθέσῃ τοὺς φίλους του εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἐξορίας καὶ τῆς δημεύσεως τῆς περιουσίας των, καὶ γ) Θὰ γελοιοποιήσῃ τὸν ἑαυτὸν του μεταμφιεζόμενος καὶ περιερχόμενος διαφόρους πόλεις, ὅπου μὲ φανεράν ἀσυνέπεια καὶ ἀναισχυντίαν θὰ ὀμιλῇ πλέον περὶ ἀρετῆς. Μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ ἀρνηθῇ τὸν ἑαυτὸν του, τὰς ἀρχάς του, τὴν φιλοσοφίαν του, θὰ ἐξευτελισθῇ. Ἐνῶ ἐὰν παραμείνῃ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀποθάνῃ, διὰ μὲν τὰ παιδιὰ του θὰ φροντίσουν οἱ φίλοι του, πρὸς αὐτὸν δὲ οἱ νόμοι τοῦ Ἄδου θὰ

φανοῦν εὐμενεῖς, διότι ἐφάνη πιστὸς εἰς τοὺς νόμους τῆς πόλεως. Ὁ Σωκράτης νομίζει ὅτι βλέπει καθαρὰ ἐμπρὸς τοὺς νόμους, τὰ αὐτὰ του βοῖζουν ἀπ' τὰ λόγια των τόσον, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀκούσῃ ἄλλην φωνήν. Ὁ Κρίτων ἐμπρὸς εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆν τῶν λόγων τοῦ μεγάλου διδασκάλου ὑποχωρεῖ καὶ σιωπᾷ, τέλος συμφωνεῖ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος ὑποτάσσεται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

✧ ✧ ✧

Ὁ διάλογος ἔχει πολλὴν δραματικότητα καὶ πάθος. Τὸ περιβάλλον τῆς φυλακῆς, ὅπου λαμβάνει χώραν ἡ συζήτησις, ἡ εἰκὼν τοῦ δεσμίου φιλοσόφου μὲ τὸ ἥρεμον μεγαλεῖον καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ στενοχωρημένου καὶ ἀδημονοῦντος φίλου του εἶναι λίαν συγκινητικὴ καὶ ὑποβλητικὴ. Ἡ συζήτησις διεξάγεται ἡρέμως, ἀλλὰ μερικὰς φοράς γίνεται δραματικὴ καὶ ἐναγωνίως. Ἰδιαιτέρως δραματικὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ διαλόγου, ὅπου ὁ Κρίτων σιωπηλὸς παρατηρεῖ τὴν γαλήνιον μορφήν τοῦ σεβαστοῦ διδασκάλου του, καθὼς καὶ ἡ σκηνὴ τῆς προσωποποιήσεως τῶν νόμων. Ἡ ὄλη πλοκὴ τοῦ διαλόγου φανερώνει τὴν λογοτεχνικὴν καὶ δραματοουργικὴν ἰκανότητα τοῦ Πλάτωνος. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Κρίτωνος εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὰ, ἀνίκανα ὅμως νὰ κλονίσουν τὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Εἶναι ἐντυπωσιακά, ἀποβλέπουν εἰς τὸ συναίσθημα, ἀλλὰ δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν θάσανον τῆς λογικῆς. Διὰ τοῦτο εὐκόλως τὰ ἀνασκευάζει ὁ Σωκράτης καὶ μὲ τὴν στάσιν του φανερώνει τὸ ἠθικόν του ἀνάστημα καὶ τὰς ὑψηλὰς ἰδέας του.

Μὲ τὰ λόγια του πρὸς τὸν Κρίωνα καὶ τὴν ἐν γένει στάσιν του εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Σωκράτης ἔδωκεν ὑπέροχα καὶ αἰώνια παραδείγματα ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ ἀνεξικακία του ἐναντι αὐτῶν, οἱ ὅποιοι τὸν κατεδίκασαν ἀδίκως εἰς θάνατον. Δὲν θέλει νὰ ἀδικήσῃ οὔτε νὰ ἐκδικηθῇ κανένα, πολὺ περισσότερον τοὺς νόμους καὶ τὴν Πολιτείαν. Οὔτε ἕνας λόγος μομφῆς, ἐν παράπρονον διὰ τὴν ἀδι-

κον ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου δὲν ἐξήληθεν ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Ἀπέδειξε περιτράνωσ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ ποίου σημείου πρέπει ὁ πολίτης νὰ ὑποτάσσεται εἰς αὐτούς, ἐτόνισε δὲ καὶ τὸ τί ὀφείλει καθένας εἰς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς νόμους. Τὸ μέγιστον μάθημα ἀπὸ τὸν διάλογον αὐτὸν τοῦ Σωκράτους εἶναι τὸ καθῆκον τῆς ὑπακοῆς τοῦ πολίτου μέχρι θανάτου εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Τότε μόνον εἶναι δυνατόν νὰ σταθῇ καὶ νὰ προσδεύσῃ μία Πολιτεία, ὅταν οἱ πολῖται τῆς σέβωνται τοὺς νόμους. Ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους εἶναι ἡ βασικὴ πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ τὸ θεμέλιον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δικαίως ὁ διάλογος αὐτὸς ὠνομάσθη εὐαγγέλιον τῆς φιλοπατρίας. Ἐδῶ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος τοποθετεῖται εἰς ὑψηλὸν βᾶθρον, ἐξυμνεῖται ὡς μητέρα, τροφός, εὐεργέτης καὶ βασίλισσα ὄλων, θεμελιώνεται δὲ λογικῶς δι' ἀκαταμάχητων ἐπιχειρημάτων ἢ φιλοπατρία καὶ τονίζονται τὰ καθήκοντα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν πατρίδα.

“Ὅλα ὅσα λέγονται ἐδῶ δὲν ἀποτελοῦν ἀπλοῦν σύστημα φιλοσοφίας καὶ συμπεράσματα ἀφηρημένης σκέψεως. Τὰ λόγια τοῦ φιλοσόφου συνοδεύονται ἀπὸ τὰ ἔργα, ἢ θεωρία καθοδηγεῖ τὴν πράξιν. Ὁ θαυμαστικὸς φιλόσοφος δὲν φιλοσοφεῖ ἐδῶ ἀπλῶς, ἀλλὰ ἀναζητεῖ τὸν ὀρθὸν δρόμον περὶ τοῦ πρακτέου μὲ θάσιν τὴν λογικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ αὐτὸν τὸν δρόμον ἀκολουθεῖ πιστῶς ἕστω καὶ ἂν τὸν ὀδηγῇ εἰς τὸν θάνατον. Ἔτσι μαζὶ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος τονίζεται ἐδῶ καὶ τὸ ἠθικόν μεγαλεῖον καὶ ἡ ἐξαίρετος ἀρετὴ τοῦ φιλοσόφου, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν θάνατόν του ἐπισημαίνει τὴν διδασκαλίαν του καὶ ἀναδεικνύεται μέγιστος φιλόσοφος τῶν αἰώνων. Διότι μεγάλοι φιλόσοφοι δὲν εἶναι αὐτοί, οἱ ὅποιοι λέγουν μεγάλα λόγια, ἀλλ' αὐτοί οἱ ὅποιοι, ὅπως ὁ Σωκράτης, ἐφαρμόζουν ὅσα διδάσκουν, ἐναρμονίζουν βίον καὶ θεωρίαν, λόγια καὶ ἔργα.

ΒΑΣ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΨΥΧΗ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΣΕΩΣ

Α'

Ἔργον τοῦ πνευματικοῦ εἶναι νὰ μεταδίδῃ, νὰ συγκρατῇ, νὰ ἀναπτύσῃ στίς ψυχῆς τῆ ζωῆ τῆς χάριτος καὶ ἔτσι νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἀνθρώπους εἰς «ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. δ' 13). Εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργον εἶναι δυνατόν νὰ ἐκπληρωθῇ τόσο καλύτερα, ὅσο περισσότερο γνωρίζει τὴν κατάστασι καὶ τίς φυσικὰς ιδιότητες τῶν ψυχῶν ποὺ τοῦ ἔχουν ἐμπιστευθῇ. Αὐτὴ ὅμως ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς διαφέρει πολὺ ἀναλόγως τοῦ ἂν αὐτὴ εὐρίσκειται στὴν ἀρχή, στὸ μέσον ἢ στὸ τέλος τῆς κατορθωτῆς τελειότητος κατὰ τὴν ἐπίγειο ζωὴ. Ἀπὸ πολλὸν καιρὸ διακρίνονται τρεῖς βασικὰς βαθμίδες ποὺ ὀδηγοῦν στὴν τελεία ἀγάπη τοῦ Θεοῦ: ἡ καθαρσις, ὁ φωτισμὸς, ἡ ἐνότης. Ὅταν ἡ Ἀσκητικὴ παρομοιάζῃ αὐτὰς τίς βαθμίδες μὲ δρόμους, δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζεται ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ δύο δρόμους οἱ ὁποῖοι προχωροῦν πάντοτε παραλλήλως, ἀλλὰ γιὰ τμήματα τοῦ ἰδίου δρόμου. Ἄν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ ὅρια τῶν βαθμίδων εἶναι ἀσαφῆ καὶ ἀλληλοσυμπλέκονται, ὥστε, ἀκόμη καὶ ψυχῆς ποὺ ἦδη εὐρίσκονται στὴ βαθμίδα τοῦ φωτισμοῦ ἢ τῆς ἐνότητος, νὰ πρέπει πάντοτε νὰ ἀγωνίζονται γιὰ μεγαλύτερη καθαρότητα καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, παραμένει ἐν τούτοις ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι τὸ πρῶτον σκαλοπάτι στὸ δρόμον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸ συνίσταται στὸ νὰ προσπαθῇ, μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάριτος, νὰ ἀποφεύγῃ διαρκῶς περισσότερο κάθε συνειδητὴ καὶ ἐκουσίᾳ προσβολὴ τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτὸ περιλαμβάνεται ἡ οἰκειοποίησις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρετῶν, ὅπως μᾶς τὸ δείχνει ἡ ζωὴ τοῦ θείου Λυτρωτοῦ. Μόνον ἔτσι ἡ ψυχὴ γίνεται ὄρωμη γιὰ τὴν διαρκῆ καὶ ἐσωτερικὴ ἐνότητα μὲ τὸν Θεόν. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ψυχικὴ ζωὴ ἀνάλογα μὲ τὰ

τρια σκαλοπάτια καὶ τὰ καθήκοντα ποὺ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτὰ κάθε φορὰ παίρνει ἄλλη μορφή.

✧ ✧ ✧

Μοναδικὸ ἐμπόδιον τῆς ψυχῆς στὸ δρόμον πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι ἡ ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ, τὸ πρῶτον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου ποὺ θέλει νὰ φθάσῃ στὸ Θεόν, εἶναι ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἡ προσπάθεια δηλαδὴ ν' ἀπελευθερώνεται διαρκῶς περισσότερο ἀπὸ τὰ δεσμά της. Αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ ἀποστροφή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἐνωμένη μὲ τὴ σοβαρὴ προσπάθεια ἐξιλεώσεως ἀπὸ τίς ἁμαρτίες τοῦ παρελθόντος, συνηθίζομε νὰ χαρακτηρίζομε μὲ τὴ λέξι μετάνοια. Εἶναι ἐκείνη ἡ ψυχικὴ κατάστασις ποὺ εἶχε ὁ ἄσωτος υἱὸς ὅταν ἦλθεν «εἰς ἑαυτόν», μετενόησε γιὰ τὸ ἄδικο ποὺ ἔκανε καὶ συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἐπιστρέψῃ στὸν Πατέρα (Λουκ. ιε' 13). Αὐτὴ ἡ μεταστροφή, ἀποστροφή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἐπιστροφή στὸ Θεόν, εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ ξαφνικά, ἀπὸ ἓνα ἰδιαίτερον ἐσωτερικὸ ἢ ἐξωτερικὸ γεγονός, ἀλλὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ εἶναι τὸ τέλος μιᾶς μακρᾶς κρίσεως, τὸ ἀποτέλεσμα ψυχικῆς ὀριμότητος. Ὅπως δὴποτε γίνεται ἔπειτα ἀπὸ ἀρμονικὴ, συνδυασμένη ἐπίδρασι τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἄναλόγως μὲ τὸ πόσον ἡ ἀνθρωπίνῃ ζωὴ ἦταν μακρὰ ἀπὸ τὸ Θεόν ἢ ἀποξενωμένη ἀπὸ τὸ Θεόν, ἡ μεταστροφή ὀδηγεῖ ἐπίσης σὲ μεταβολὴ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς ζωῆς ἢ ἀπλῶς σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ μεταβολὴ τῆς σκέψεως ἐνῶ ἡ ἐξωτερικὴ στάσις παραμένει ἀμετάβλητη.

Μεταξὺ τῶν γνωστῶν μεταστροφῶν ὑπάρχουν μερικὲς ποὺ κατ' ἀρχὴν συνίστανται σὲ ρῆξι μὲ τὸ βαρὺ ἁμάρτημα (Μαγδαληνὴ καὶ Αὐγουστίνος) καὶ ἄλλες ποὺ περιλαμβάνουν μιὰ σαφῆ τελευταία προσ-

φορά στην τελειότητα, ενώ ήδη ή προηγούμενη ζωή ήταν στραμμένη προς το Θεό (Έλισάβετ φόν Τύρινγκεν, Φραγκίσκος της Ασίζης). Θα ήταν πολύ λάθος, αν αναζητούσαμε αυτό που συνήθως ονομάζουμε μεταστροφή, μόνον στη ζωή των αγίων. Μπορούμε να βρούμε μία τέτοια μεταβολή στη ζωή πολλών ανθρώπων, όχι τόσο εμφανή και όχι τόσο χρονικά προσδιωρισμένη όσο στη ζωή μερικῶν αγίων. Συχνά μόνον ο πνευματικός είναι μάρτυς αὐτῆς τῆς νίκης τῆς χάριτος στην ἀνθρώπινη φύση που κλείνει πρὸς τὴν ἁμαρτία. Στους ἀφιερωμένους καὶ τοὺς ἱερεῖς συχνά ἡ μεταστροφή συμπίπτει μετὰ τὴν εἴσοδο στὴν ἱερωσύνη ἢ στὴν μοναχικὴ ζωὴ. Εἶναι δυνατόν ὅμως ἡ μεταστροφή σ' αὐτοὺς νὰ ἔχη γίνῃ προηγουμένως ἢ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν εἴσοδο στὴν μοναχικὴ ζωὴ. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ζωὴ τῆς ἀγ. Θηρεσίας τῆς Ἀβίλα. Ἡ εἴσοδός της στὸ μοναστήρι ἔγινε στὰ 18 τῆς χρόνια, ἡ μεταστροφή της μόνον στὴν ἀρχὴ τῶν 40 τῆς χρόνων. Γιὰ τοὺς λαϊκοὺς, ἡ μεταστροφή κάποτε συμπίπτει μετὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐγγάμου ζωῆς. Γιὰ τὸν πεπειραμένο γνώστη τῶν ψυχῶν δὲν διαφεύγει ὅτι ἡ μεταστροφή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ συνεπῶς ἡ στρόφῃ πρὸς τὸ Θεὸ δὲν γίνεται πάντοτε σὲ μία στιγμὴ καὶ δὲν εἶναι πάντοτε τόσον ἀποφασιστικὴ, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν πλέον κλυδωνισμοί. Συχνά ἡ μεταστροφή γίνεται βαθμηδὸν καὶ κάποτε διακόπτεται ἀπὸ ἐπαναστροφές, ἕως ὅτου τελικά ἡ ἀνθρωπίνῃ βούλησις κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδρασι τῆς χάριτος συγκρατήσῃ γερὰ τὸ σκοπὸ της καὶ δὲν τὸν χάσῃ πλέον. Αὐτὸ τὸ γεγονός μπορεῖ νὰ εἶναι παρήγορο γιὰ τὸν πνευματικὸ, ὅταν θὰ ἤθελε νὰ παρατηθῇ ἀπὸ τὴν καθοδήγησι τῆς ψυχῆς λόγω τῆς ἀποτυχίας του. Ἡ δρᾶσις τῆς θείας χάριτος παραμένει μυστηριώδης, ἡ ἀνθρωπίνῃ θέλησις εἶναι συχνά αἰνιγματικὴ, οἱ ἀναστολές της δύσκολο νὰ ὑπολογισθοῦν. Ἀπαιτεῖται γι' αὐτὸ συνήθως ὑπομονὴ ἀπὸ μέρους τοῦ μμητοῦ τοῦ Καλοῦ Ποιμένου μέχρις ὅτου τὸ χαμένο καὶ ξεστρατισμένο πρόβατο μετὰ τὴν ἀγάπῃ τοῦ ποιμένου θελήσῃ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ἀγκαθωτὸ θάμνο τῶν ἁμαρτιῶν, τῶν βαρῶν

καὶ τῶν ἀκυβερνήτων παθῶν καὶ νὰ ὀδηγηθῇ στὸ ποίμνιο.

Ἡ κάθαρσις ἀπὸ τὴν ἁμαρτία σχετίζεται πρὸ πάντων μετὰ τὸ θανάσιμο ἁμάρτημα. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ φθάσῃ στὴν ἐνότητα μετὰ τὸ Θεὸ ὅσο εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξάρτησι ἐνὸς θανασίμου ἁμαρτήματος. Ἡ ρῆξις ἀπὸ τὸ βαρὺ ἁμάρτημα εἶναι ἡ βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ τὴν κατάκτησι τῆς αἰωνίου ἀγιότητος. Πρέπει γι' αὐτὸ νὰ ζητιέται ἀπὸ κάθε ψυχὴ πὺ ἐπιθυμεῖ νὰ φθάσῃ στὴν αἰωνία ζωὴ, κάτω ἀπὸ ὅλες τῆς περιστάσεις ἢ ἀποφυγῇ κάθε θανασίμου ἁμαρτήματος. Ὅποιος θέλει νὰ κοιτάξῃ τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν κατέχῃ, πρέπει τοῦλάχιστον νὰ κατέχῃ τὴ χάρι πὺ ἀγιάζει. Χωρὶς ἔνδυμα γάμου δὲν εἰσέρχεται κανεὶς στὸ οὐράνιο γαμήλιο γεῦμα (πρὸβλ. Ματθ. κβ' 1-14).

Ἡ Ποιμαντικὴ, ἡ ὁποία οἰκοδομεῖ ἐπὶ τῶν φυσικῶν προϋποθέσεων σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρχὴ «gratia supponit naturam» (ἡ χάρις ὑποστηρίζει τὴν φύσι), γιὰ τὴν καταπολέμησι τῆς ἁμαρτίας στηρίζεται στὸ αἶσθημα ἐνοχῆς πὺ αὐτὴ προκαλεῖ. Μετὰ τὴν ἁμαρτία προσβάλλεται ὁ Θεός, ὁ δημιουργὸς τῆς ἠθικῆς τάξεως, χαλαρώνονται τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπῃς τοῦ τέκνου τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἢ καὶ καταστρέφονται. Προκαλεῖται ἔτσι στὴν ψυχὴ ἐκείνη ἡ συναισθηματικὴ κατάστασις πὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν συνειδητοποίησι τοῦ ἐσωτερικοῦ σπλώματος καὶ τῆς ἀσχήμας, ἐκεῖνο τὸ συναισθηματικὸ διαταράξεως τῆς σχέσεως τῆς ψυχῆς μετὰ τὸ Θεὸ, ἐκεῖνο τὸ συναισθηματικὸ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ Θεὸ, τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ λόγω τοῦ δικοῦ μας σφάλματος, ἐκεῖνη ἡ ἀνησυχία καὶ οἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως, τὸ σύνολο τῶν ὁποίων χαρακτηρίζεται ὡς αἶσθημα ἐνοχῆς. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς στὴν ψυχὴ κάθε ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἢ συνειδήσις δὲν ἔχει ἀκόμη στομωθῇ ἀπὸ τὴ δύναμι τῆς συνηθείας καὶ δὲν ἔχει θαμβώσει ἀπὸ συνεχεῖς ἀπογοητεύσεις, προσφέρει πολὺτιμο σημεῖο στηρίγματος γιὰ τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος. Ἀκριβῶς γιὰ τὴν ἀνησυχία τῆς καρδιάς πὺ εἶναι φορτωμένη ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ τῆς ἁμαρτίας ἰσχύει ὁ γνωστὸς λόγος τοῦ Αὐγουστίνου: «Μᾶς ἔχεις δημιουργήσει, ὦ Θεέ, γιὰ

Σένα και ἀνήσυχη εἶναι ἡ καρδιά μας μέ-
χρις οὗτου ἀναπαυθῆ σέ Σένα». Ἄπ' αὐτό
τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς πρέπει νὰ διακρίνωμε
τὴν ψυχικὴν πρᾶξιν τῆς ὑπερφυσικῆς μετα-
νοίας, πού οἰκοδομεῖ στὸ φυσικὸ αἶσθημα
ἐνοχῆς. Τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς εἶναι κάτι
τὸ ἀρνητικόν, φέρνει ταραχὴν καὶ εὐρίσκει-
ται στὸν συναισθηματικὸ κόσμον τοῦ ἀν-
θρώπου. Ἡ μετάνοια εἶναι κάτι τὸ θετικόν,
φέρει πληρότητα, συνδιαλλαγὴν. Δὲν εὐ-
ρίσκεται στὸ συναίσθημα, ἀν καὶ μπορεῖ νὰ
συννοεῖται ἀπ' αὐτό, ἀλλὰ στὴ βούλησιν, ἡ
ὁποία ἀποστρέφεται ὅτι ἀναγνωρίζει ὡς
ἁμαρτωλὸ, διότι καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι προσ-
βολὴ κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ στρέφεται πάλιν
πρὸς τὸν Θεόν, τὸ ἴψιστον Ἄγαθόν, πού
εἶχε ἐγκαταλειφθῆ κατὰ τὴν περίοδον τῆς
ἁμαρτίας. Εἶναι οὐσιαστικὰ πόνος τῆς ψυ-
χῆς γιὰ τὴν διαπραχθεῖσα ἁμαρτία, ἡ ὁ-
ποία ἀναγνωρίζεται ὡς προσβολὴ κατὰ
τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ πόνος συχνὰ εἶναι δυ-
νατὸν νὰ ἐγγίξῃ καὶ τὴν συναισθηματικὴν
ζωήν, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ὑποχρεωτικόν, διό-
τι μπορεῖ νὰ μένῃ στὸ καθαρῶς πνευματικὸ
πεδίου τῆς γνώσεως καὶ τῆς βουλήσεως.
Κατ' ἀναλογίαν μὲ αὐτὸν τὸν καθαρῶς
πνευματικὸν πόνον ὑπάρχει καὶ ἡ πνευματι-
κὴ χαρὰ παραδείγματος χάριν, γιὰ τὴν
ἀναγνώρισιν μέσα στὴν πίστιν τοῦ μεγαλείου
καὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐπί-
σης δὲν ἐγγίξῃ ἀναγκαστικὰ τὴν συναισθη-
ματικὴν ζωήν, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ μένῃ στὶς
πνευματικὰς ἰκανότητες τοῦ ἀνθρώπου.
Ἄπ' αὐτὸ προκύπτει ὅτι ἡ ἀξία καὶ ἡ
γεννησιότης τῆς μετάνοιας ἐνὸς ἐξομολογου-
μένου δὲν πρέπει νὰ κρίνονται ἀπὸ τὶς ἐξω-
τερικὰς τοὺς ἐκδηλώσεις, κυρίως ὄχι ἀπὸ
τὴν ἐπίδρασίν τοὺς στὴν ψυχικὴν διάθεσιν.
Ἐδῶ μπορεῖ εὐκόλως νὰ σφάλῃ κανεὶς.
Ἔτσι εἶναι δυνατὸν ἢ καθαρῶς φυσικὴ
μετάνοια ἐνὸς ἐξομολογουμένου, ἡ ὁποία
δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴν ἄφεσιν, νὰ προ-
καλῆ στὸ συναισθηματικὸν ἄνθρωπον συγκί-
νησιν καὶ ψυχικὴν ταραχὴν, ἡ ὁποία δείχνει
εὐνοϊκὴν διάθεσιν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἓνας ἄν-
θρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφωπνίζεται πλήρως
μετάνοια, εἶναι δυνατὸν ἐξωτερικὰ νὰ φαί-
νεται τελείως ἀσυγκίνητος, διότι σ' αὐτόν,
λόγω προσωπικῆς ψυχοσυνθέσεως ἢ κά-
ποιου προσωρινοῦ αἰτίου, τὰ συναισθήμα-
τα ἐκδηλώνονται πολὺ λίγο. Εἶναι φανερόν

ὅτι ἐδῶ ἡ προσωπικὴ ψυχοσύνθεσις, ἡ ὁ-
ποία διαμορφώνεται ἀπὸ τὸν χαρακτήρα,
τὸ κύριον πάθος, τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ φύλον,
εἶναι αἰτία μεγάλων διαφορῶν. Ἄς ση-
μειωθῆ ἀκόμη ὅτι καὶ ἡ εὐαισθησία τῶν
νεύρων παίζει ἐδῶ μεγάλο ρόλον. Εἶναι π.χ.
γνωστὸν ὅτι οἱ ἀλκοολικοὶ συχνὰ εἶναι πολ-
λὴν εὐσυγκίνητοι καὶ ἔτοιμοι νὰ κλάψουν,
ἀκόμη καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ τῶν δὲν εἶναι ἰ-
διαίτερα ταραγμένη.

Ἡ ἀναγνώρισις, ἀξιολόγησις καὶ χρη-
σιμοποίησις τοῦ αἰσθήματος ἐνοχῆς γιὰ
τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου πού τὸ ἔχει
δὲν εἶναι ἀσφαλῶς πάντοτε τόσο ἀπλῆ καὶ
χωρὶς προβλήματα ὅσο θὰ θέλαμε νὰ πι-
στεύωμε καὶ νὰ εὐχόμεσθε. Εἶναι περιερ-
γο γεγονός, ὅτι ὑπάρχουν ἐγκληματῆται, οἱ
ὁποῖοι ἔχουν, ὄχι μετὰ, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ
ἐγκλημα, ἰσχυρὸ, ἀσυνείδητο αἶσθημα ἐνο-
χῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὠθοῦνται ἀναγκαστικὰ
στὴν διάπραξιν του. Ἀνακουφίζονται τότε
ἀπὸ αὐτὴ τὴν πίεσιν, καθὼς μποροῦν τώρα
νὰ ἀποδώσουν τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς σὲ
κάτι τὸ πραγματικὸν πού κάποτε δὲν ἔχει
καμμία σχέσιν μὲ τὸ διαπραχθὲν ἐγκλημα.
Ἄξιόπρόσεκτον εἶναι ἀκόμη ὅτι τὸ αἶσθημα
τῆς ἐνοχῆς δὲν εἶναι ὀπωσδήποτε ἐξιλέω-
σις γιὰ διαπραχθὲν ἀδίκημα, ἀλλὰ συχνὰ
ἐπίσης ἀπεικονίζει ἓνα εἶδος βιώματος τοῦ
ἐνστικτοῦ, τὸ ὁποῖον στὴν πραγματικότητά
δὲν εὐρίσκει καμμίαν ἰκανοποίησιν. «Ἄλλ' ἢ
ἰκανοποίησις δὲν ἔρχεται εὐκόλως, ξεύρει
νὰ εἰσχωρῆ μὲ πлагίους δρόμους στὴ
συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων, ἰδιαίτερος
τῶν ἀνθρώπων πού ὑποφέρουν, καὶ στρέ-
φεται κατὰ προτίμησιν ἐναντίον τοῦ ἑαυ-
τοῦ των καὶ τοὺς μεταβάλλει σὲ αὐτοβασανι-
ζομένους» (Rh. Liertz: «Τὸ αἶσθημα ἐνο-
χῆς»). Ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰτί μερικοὶ ἄν-
θρωποι, παρὰ τὸ ὅτι τοὺς εἶναι δυσάρεστη
ἢ ἀνάμνησις τῆς προηγουμένης ζωῆς των,
ἐπιθυμοῦν πάντοτε νὰ ἐπανέρχωνται σ'
αὐτὴν σὲ ἐπανειλημμένες ἐξομολογήσεις.
Αὐτὸ βεβαίως συχνὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξη-
γηθῆ ἀπὸ τὸν φόβον των, ὄχι ὅμως σπανίως
ἐξηγεῖται καὶ ἀπὸ τὶς συσχετίσεις πού
ἀναφέρει ὁ Liertz. Εἶναι φανερόν ὅτι, σ'
αὐτὴ τὴν περιπτώσιν, τίποτε δὲν θὰ ἀντε-
δείκνυτο περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ ὑποκύπτῃ
ὁ πνευματικὸς στὴν συνεχῆ ἐπιθυμία τοῦ
ἐξομολογουμένου γιὰ ἐπαναλήψεις. Αὐτὸ

δὲν θὰ ἦταν ἄλλο ἀπὸ συνεργασία σὲ μία συνήθως ἀσυνείδητη ἱκανοποίησι καταπιεσμένων ἐνστικτωδῶν τάσεων.

Ἡ διάκρισις τοῦ θανασίμου ἁμαρτήματος ἀπὸ τὸ βαρὺ ἁμάρτημα στὴν πρᾶξι εἶναι πολὺ δυσκολώτερη ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία πολλῶν ἠθικολόγων. Ἀπέναντι στὶς συχνὰ πολὺ ξένες ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ δύσχρηστες διακρίσεις ὠρισμένου καζορίστων πού εἶναι σὰν νὰ εἰσέρχονται μὲ ρολοῖ, μέτρο καὶ ζυγαριὰ στὴν ἠθικὴ κριτικὴ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, φαίνεται ἀνακουφιστικὸ καὶ διασαφιστικὸ, ὅταν ὁ Ruland διακρίνη μεταξὺ βαρέος ἁμαρτήματος ὡς ἀντικειμενικῆς προσβολῆς τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ θανασίμου ἁμαρτήματος ὡς ὑποκειμενικῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς τῆς προσβολῆς. Λέγει: «Πότε ὁ ἀνθρώπος πραγματικὰ διαπράττει θανάσιμο ἁμάρτημα δὲν τὸ γνωρίζομε ποτέ. Ὅλες οἱ θεολογικὲς διδασκαλίαι περὶ ἠθικῆς μποροῦν τὸ πολὺ νὰ προσφέρουν πιθανότητες κατὰ τὶς ὁποῖες τὸ βαρὺ ἁμάρτημα γίνεται θανάσιμο ἁμάρτημα». Σχετικὰ μ' αὐτὸ ὁ Ruland ἀναφέρει καὶ τὸν ἀξιοπρόσεκτο λόγο τοῦ Ἁγ. Αὐγουστίνου: «Quae sint levia, quae sint gravia, non humano, sed divino pensanda sunt iudicio». (Ποῖα εἶναι ἐλαφρὰ, ποῖα εἶναι βαρέα, δὲν εἶναι ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ ἔνδειξις διὰ τὴν ἐκτίμησιν). (Ἐγχειρίδιον πρακτικῆς ποιμαντικῆς, 11). Μ' αὐτὸ δὲν ἀπενθύνεται μόνον πρὸς τοὺς λαϊκοὺς τὸ αἴτημα, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, νὰ μὴ γίνεται κανεὶς κριτὴς τῶν πράξεων καὶ τῶν σκέψεων τῶν συνανθρώπων του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς κριτὰς πού ἐτοποθέτησε ὁ Θεός, τοὺς πνευματικούς, ἐπιβάλλεται νὰ μὴ ἀπαλλάσσουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ὑπευθυνότητα διὰ τῆς παραπομπῆς στὸν ἀντικειμενικὸ ἠθικὸ νόμο, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὠθοῦν στὴν προσωπικὴ συνειδητοποίησι. Δὲν καθορίζει ἡ κρίσις τοῦ πνευματικοῦ τὴν ἠθικὴ ποιότητα μιᾶς πράξεως, ἀλλὰ ἡ υποκειμενικὴ πεποιθήσις τοῦ πράττοντος κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς ἀποφάσεως. Ὅφειλομε νὰ διερωτηθοῦμε ἂν αὐτὸ τὸ προσέχομε ἀρ-

κατὰ ἢ ἂν, ὄχι σπάνια, οἱ πνευματικοὶ δὲν προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουν τὴν προσωπικὴν τῶν πεποιθῆσι στὰ πνευματικὰ τῶν τέκνα.

Εἶναι εὐχάριστο ὅτι νεώτεροι θεολόγοι στηριζόμενοι στὶς γνώσεις τῆς ψυχολογίας, τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς βιολογίας ἀποδίδουν μεγαλύτερη προσοχὴ στὴ θεωρητικῶς ἀνέκαθεν ἀνεγνωρισμένη, ἀλλὰ πρακτικῶς πολὺ λίγο προσεγμένη θεωρία τῶν ἐμποδίων τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως (de impedimentis actuum humanorum). Ὅποιοι γνωρίζει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, γνωρίζει ἐπίσης πόσο πολὺ ἡ ἄγνοια, τὸ πάθος, ὁ φόβος καὶ ἡ βία ἐπηρεάζουν καὶ διαταράσσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Γνωρίζει ἀκόμη πόσο πολὺ μπορεῖ νὰ εἶναι συνυπεύθυνες οἱ τάσεις καὶ οἱ συνήθειαι, οἱ προκαταλήψεις καὶ οἱ ψυχικοὶ πόνοι, ἡ κληρονομικὴ ἐπιβάρυνσις, ἡ ἀγωγή, οἱ ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος, ὅτι ἀκόμη ἀνθρώποι καλῆς θελήσεως δὲν κάνουν πάντοτε ἐκεῖνο πού θέλουν καὶ ὀφείλουν νὰ κάνουν, ἀλλὰ ἐκεῖνο πού ἀντικειμενικὰ εἶναι ἁμάρτημα. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀναστολὰς προστίθεται ἡ τόσο σημαντικὴ γιὰ τὴν ψυχικὴ ζωὴ, ἀλλ' ὄχι πάντοτε τελείως ἀγνωρισμένη ἐμφάνισις τῆς αὐταπάτης. Ὅφειλεται, ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, στὴν ὑποβολή. «Στὴν οὐσία τοῦ φυσιολογικοῦ ἀνθρώπου ἀνήκει τὸ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπηρεάζεται ἄμεσα ἀπὸ ἓνα ἰσχυρὸ βίωμα. Ἀπ' αὐτὸ δὲν τὸν προφυλάσσουν οὔτε ἡ ὀξύνοια οὔτε ἡ ἰσχυρὰ θέλησις. Ὁ ἐπηρεασμὸς διὰ τῆς ὑποβολῆς εἶναι διὰ τοῦτο πανανθρώπινη ιδιότης, γιὰ τὴν ὁποία κανεὶς δὲν πρέπει νὰ καυχᾶται οὔτε νὰ ντρέπεται» (Ruland: Ἐγχειρίδιον, 1). Γιὰ τὴν κρίσι τῶν ἁμαρτημάτων τῆς σκέψεως εἶναι πρὸ πάντων ἀπαραίτητη ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ πού ὀνομάζομε ὑποσυνείδητο. «Ὅ,τι εὐρίσκειται στὸ λαμπερὸ φῶς τῆς προσοχῆς καὶ στὸ πεδίο τῆς νοήσεως εἶναι ἀντικείμενο τοῦ συνειδητοῦ. Ὅ,τι ἀντιθέτως ἐπέρασε μᾶλλον ἀπὸ μᾶς, μὲ μικρὴν μόνον προσοχὴ τῆς νοήσεως ἢ μὲ ἀδύνατο συναίσθηματικὸ χρωματισμὸ, παρὰ εἰσῆλθε σὲ μᾶς, αὐτὸ ζῆ μόνον στὸ ἡμίφως μιᾶς ἀσθενοῦς ἀναμνήσεως στὴ συνείδησί μας. Στὰ πλεόν ἐξωτερικὰ ὅμως ἄκρα αὐτῆ ἢ σκοτεινὴ, χωρὶς καθαρὰ ὄρια συνεί-

δησις κυλᾶ στό μηδέν. Αὐτὴν τὴν ἀκραία ζώνη τῆς συνειδήσεως ὀνομάζει ἡ ἱατρικὴ ψυχολογία «σφαίρα». Σ' αὐτὴν τὴν σφαίρα δὲν ὑπάρχουν μόνον ἀποπλασματικῆς ἔννοιες χωρὶς ἀντικειμενικὴ καθαρότητα, σὲ ἀσφαεῖς, ἀνακατεμένες μορφές, ἐδῶ συμπλέκονται ἐπίσης παραστάσεις, ἐνστικτώδεις τάσεις καὶ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἐδιώξαμε χάρι σὲ ἠθικοὺς ἀναλογισμοὺς, σὲ ἐπιδράσεις μιᾶς καλῆς ἀγωγῆς, στὴ συνείδησι τοῦ καθήκοντος καὶ στό αἴθημα τιμῆς, τὰ ὁποῖα ὠθήσαμε ἔξω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς συνειδήσεως, τὰ ὁποῖα δὲν θελήσαμε νὰ ἀναγνωρίσωμε» (Ruland: Ἐγχειρίδιον, II).

Ἄπ' αὐτὴν τὴ γνῶσι τῶν ἐμποδίων καὶ ἀναστολῶν τῆς ἐλευθερίας τῆς θελήσεως ρίχνεται φῶς στό θεωρητικῶς τόσο ἀπλό ἀλλὰ πρακτικῶς συχνὰ τόσο δύσκολο ἐρώτημα γιὰ τὴν κρίσι τῶν καθ' ὑποτροπὴν ἀμαρτανόντων. Ἡ θεωρία σὲ περιπτώσι ἀμφιβολίας, ἀπαιτεῖ τὴν ἀναβολή, στὴν πραγματικότητά δηλαδὴ τὴν ἄρνησι τῆς ἀφέσεως. Τοῦλάχιστον πολὺ ἀμφίβολη φαίνεται στὸν Pruner ἡ κρίσις «ὅταν ὁ ἔξομολογούμενος, παρὰ τὴν ἐκάστοτε προσεκτικὴν διδαχὴν καὶ αὐστηρὴν καθοδήγησι τοῦ πνευματικοῦ καὶ παρὰ τὴν ὑπόσχεσί του, κατ' ἔξακολουθήσῃ, τελείως ἀδιόρθωτος πέφτει στό παλῆδ ἀμάρτημα ἢ ἐκουσίως ἐμμένῃ σ' αὐτὸ κατὰ τὴν ἐπομένη εὐκαιρία» (Ἐγχειρίδιον Ποιμαντικῆς Θεολογίας, 1). Αὐτὸ πρᾶξαι οἱ περισσότεροι θεολόγοι. Καὶ τί γίνεται στὴν πρᾶξι; Συμβαίνει νὰ παρέχεται ἀφῆσις σὲ ὄλους σχεδὸν τοὺς ἔξομολογούμενους, τοὺς καθ' ὑποτροπήν, τοὺς περιστάσιακούς καὶ τοὺς καθ' ἔξιν ἀμαρτωλοὺς, ὅταν καὶ κάθε φορὰ πὺν προσέρχονται στὴν ἔξομολόγησι. Ποιὸς ἔχει ἐδῶ δίκην, ἢ αὐστηρὴν θεωρίαν ἢ ἡ πολὺ ἐπιεικέστερη πρᾶξις; Ὁ πνευματικὸς ὁ ὁποῖος εὐρίσκειται μέσα στὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ διαφορετικὰ παρὰ νὰ ταχθῇ μετὰ τὴν πρᾶξι, ὅπως ἐφαρμόζεται σήμερα.

Ἔτσι δικαιώνεται ἡ σχεδὸν γενικῶς σήμερα ἐφαρμοζομένη πολιτικὴ τῆς ἐπιεικειᾶς. Ἡ ἐξιλέωσις δὲν πρέπει νὰ λείπη ἐξ ὀλοκλήρου. Ὅταν κάποιος ἐκουσίως ἔξομολογῆται, πρέπει νὰ παραδεχθῶμε ὅτι σοβαρὰ σκέπτεται νὰ βελτιωθῇ, ἀκόμη καὶ

ὅταν ἔξωτερικὰ γιὰ πολὺν καιρὸ παρουσιάξῃ τὴν ἴδια εἰκόνα. Προστίθεται σ' αὐτὸ ἡ πολὺ σπουδαία, πολὺ δικαιωμένη, βάση τῶν ὅσων προηγουμένως διεπιστώσαμε, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ παρήγορος γιὰ τὸν πνευματικὸν πεποιοθῆσι ὅτι συχνὰ ὅλα τὰ ἀμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἔξομολογούμενος ἀντικειμενικῶς θεωρεῖ βαρῆα ἀμαρτήματα δὲν εἶναι καὶ ὑποκειμενικῶς βαρῆα. Μποροῦμε νὰ εἰποῦμε: Ὅλα τὰ βαρῆα ἀμαρτήματα δὲν εἶναι θανάσιμα ἀμαρτήματα, ὅλα δηλαδὴ τὰ ἀμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ἀντικειμενικῶς προσβάλλουν βαρεῖα τὸν ἠθικὸν νόμον, δὲν ἀποσβένουν τὴν ὑπερφυσικὴν ζωὴν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι σπάνια, ex imperfectione actus, εἶναι ἀφέσιμα ἀμαρτήματα. Κάθε βαρὺ ἀμάρτημα (peccatum grave), ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία συστατικά, ἓνα ἀντικειμενικὸ καὶ δύο ὑποκειμενικά. Τὸ ἀντικειμενικὸν εἶναι τὸ ἀντικείμενον περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται, τὸ ἀγαθὸν πρὸς τὸ ὁποῖον στρέφεται ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τρόπον ἄτακτο. Αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον, στό βαρὺ ἀμάρτημα, πρέπει ν' ἀποτελῇ materia gravis στὴν ἠθικὴν τάξιν. Ἄν αὐτὸ συμβαίῃ, εἶναι ἀναλόγως εὐκόλο νὰ διαπιστωθῇ. Πολὺν δυσκολώτερον εἶναι νὰ μετρηθῇ τὸ μέγεθος τῶν δύο ὑποκειμενικῶν στοιχείων: ἡ πληρῆς ἀναγνώρισις καὶ ἡ καλομελετημένη ἐλευθέρη βούλησις. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἐδῶ πολὺ συχνὰ ὑπάρχουν τέτοιοι περιορισμοὶ ὥστε δὲν ὑπάρχει θανάσιμο ἀμάρτημα. Ἡ ἀποστροφή ἀπὸ τὸ Θεό, ἢ ὁποῖα ἐμφανίζει τὸ βαρὺ ἀμάρτημα στὴν οὐσία του, προϋποθέτει ἀνάλογο ἀναγνώρισι τοῦ Θεοῦ ὡς τοῦ ὑψίστου ὄντος. Πόσο συχνὰ λείπει στίς πρωτόγονες ψυχὰς ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀναγνώρισις! Ἐκτὸς αὐτοῦ κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς βαρειᾶς ἀμαρτωλότητος μιᾶς πράξεως, καὶ συνεπῶς ἡ προσοχὴ σ' αὐτὴ τὴν πρᾶξιν, συχνὰ εἶναι πολὺ ἀτελεῖς. Τί πρέπει νὰ εἰποῦμε γιὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐλευθέρου βουλήσεως πὺν προσέρχονται ἀπὸ κληρονομικὴν προδιάθεσιν, ἰσχυρὸ πάθος, συνήθεια, χαρακτηριστικὰ κ.λπ.; Χωρὶς ἀμφιβολία τὸ βαρὺ ἀμάρτημα γιὰ τοὺς πιστοὺς γίνεται πολὺ σπανιότερον ἀπὸ ὅ,τι νομίζουν πολλοὶ ἠθικολόγοι, οἱ ὁποῖοι ὄχι σπάνια μικρολογοῦν

γύρω ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ κάνουν καθημερινὴ ὑπόθεσι, γιὰ νὰ μὴ εἰποῦμε ὅτι τὸ κάνουν κατὰ τὸ αὐτονόητο. Ἄκομη καὶ στὴν περίπτωσηὶ θανασίμου ἁμαρτήματος δὲν εἶναι πάντοτε δυνατόν τὸν ἐξομολόγο νὰ καθορίσῃ μὲ βεβαιότητα ἂν στὴν συγκεκριμένη περίπτωσι ὑπάρχουν πραγματικά ὅλες οἱ ὑποκειμενικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν σύστασι θανασίμου ἁμαρτήματος. Πολὺ συχνὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη θέσι αὐτὸ πού πολλοὶ ἠθικολόγοι συνιστοῦν στίς δύσκολες περιπτώσεις:

Ὁ πνευματικὸς ὡς ἐκπρόσωπος τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ ἄς θυμᾶται πάντοτε τὸν Ψαλμὸ:

«Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱούς, ὠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν» ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἔσμεν.

Σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ θέμα πρέπει ἀκόμη νὰ μιλήσωμε γιὰ ἓνα ὀρισμένον εἶδος ὑποτροπιάζοντων, γιὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀπὸ συνήθεια καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐκ περιστάσεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ περισσότερες ὑποτροπὲς γίνονται στὰ ἁμαρτήματα κατὰ τῆς ἀγνότητος. Στὸ πεδίο τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς, ὅπως ἀπὸ τὴν πείρα εἶναι γνωστό, ὁ ἄτακτος πόθος δρᾷ πολὺ ἰσχυρὰ ὡς συνέπεια τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα ἐξαιρετικὸ πεδίο τοῦ ἀνθρωπίνου πάθους, μία ἐξαιρετικὴ εὐκαιρία ἐκδηλώσεως ἀδυναμίας, διότι ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπὸ φυσιολογικοὺς λόγους καθιστοῦν τὸ σῶμα ἓνα πολὺ ἐξυπηρετικὸ ἐργαλεῖο τῆς ψυχῆς.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς — δὲν εἶναι πολὺ μακρὰ καὶ εἶναι ἀκόμη ζωντανὴ σὲ μερικὸς ἐκπροσώπους τῆς — κατὰ τὴν ὁποία ἐκρίναμε τὸν ἄνθρωπο σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ του ἀπέναντι τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς. Σ' αὐτὸ προεξείχαν πολλοὶ καζουϊσταί, οἱ ὁποῖοι ἀπέδιδον στὴν ἀντιμετώπισι τῆς ἔκτης ἐντολῆς ἐξαιρετικὴ θέσι στὸ κήρυγμα καὶ στὴν κατήχησι, ἀκόμη καὶ στίς θεολογικὰς σπουδὰς. Ἐπὶ τῆς ἁγίας Κατηχῆσε, πού ἦσαν συγχρόνως φοβιστικὲς καὶ αὐστηρὲς. Στὰ κηρύγματα συχνὰ παρείχετο ἡ ἐντύπωσις ὡς νὰ ἦταν ἡ ἀγνότης συνώνυμο τῆς ἠθικῆς, ὡς νὰ ἦσαν ἡ πρωταρχικὴ ἐντολὴ τοῦ Χρι-

στιανισμοῦ. Μερικοὶ ἱερεῖς μάλιστα ξεπερνοῦσαν σὲ ὑπερβολὰς σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τὸ ἐξομολογητικὸν τοὺς καθήκον καὶ πολὺ συχνὰ, ἀπὸ προσωπικὸ, ἀπαίδευτο φόβο, μετέβαλλαν τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως εἰς βασανιστικὴν ὑπόθεσι. Σὲ πολλὰ ἀσκητικὰ βιβλία ἡ ἀγνότης, ὑπὸ τὴν στενὴν σωματικὴν ἔννοιαν, ἐξυμνεῖτο ὡς ἡ σπουδαιότερα καὶ ὑψηλότερα ἀρετὴ, ἐνῶ ἡ παράβασις τῆς ἐνεφανιστέου ὡς τὸ μεγαλύτερον καὶ πλέον ἀποδοκιμαστέον ἀπὸ ὅλα τὰ ἐλαττώματα. Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντίληψιν παραγνωρίζουν ἀκόμη καὶ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ γάμου πού ἀπὸ μερικὸς, μὲ πνεῦμα μανιχαϊσμοῦ, ἐμφανίζεται ὡς μίαν περισσότερον ἢ λιγώτερον ἐπιτρεπομένη κηλιδωσις.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἡ φροντίς γιὰ τὴν ἀγνότητα ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν προσωπικὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ προσηθία, γιὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος, ἰδιαίτερον ὅμως γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς οἰκογενείας, τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κράτους. Ἄλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν τάξιν πού ἔδωκε ὁ Θεὸς τὰ θέματα τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς ρυθμίζονται ἀπὸ τὴν ἕκτην καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν πρώτην ἐντολήν. Δὲν ἔχομε τὸ δικαίωμα ν' ἀντιστρέψωμε τὴν σειράν καὶ τὴν τάξιν πού ἔθεσεν ὁ Θεός. Αὐτὴ ἡ ἀντιστροφή δὲν θὰ μπορούσε μὲ κανένα τρόπο νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου.

Τὸ πρωτεῖον μεταξὺ τῶν ἀρετῶν κατέχει ἡ ἀγάπη. Στὴν πραγματικὴ ἀγάπην γιὰ τὸ Θεὸν καὶ γιὰ τὸν πλησίον περιλαμβάνεται ἡ ἀγνότης, ἀλλὰ δὲν περιλαμβάνεται πάντοτε στὴν ἀγνότητα ἡ ἀγάπη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τόσο βαθειὰ καὶ θυμαστά γιὰ τὴν παρθενία, δὲν λέγει: «Μεῖζων τούτων ἡ ἀγνότης», ἀλλὰ: «Μεῖζων τούτων ἡ ἀγάπη» (Α' Κορ. ιγ' 13). Ἄς παραβάλωμε μὲ αὐτὸ τίς ἀξιοπρόσεκτες σκέψεις τοῦ August Adam, ὅπως ἀναφέρονται στὸ «Πρωτεῖον τῆς ἀγάπης» («Primat der Liebe»).

Κάθε ἔμπειρος γνώστης τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν Rhaban Liertz, ὅταν λέγῃ: «Ἐξαιρετικὸν κατὰ τὰ ἄλλα ἄνθρωποι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν ἀπερίγραπτες ἀδυναμίας στὸ σεξουαλικὸ πεδίο, ἐνῶ ἓνας σεξουαλικῶς ἄψυγος ἄνθρωπος μπορεῖ κατὰ τὰ ἄλλα νὰ εἶναι ἡ-

θικῶς πτωχός» («Περιπλανήσεις στην ψυχική ζωή»). Ὅποιος σὰν πνευματικὸς ὀδηγὸς κρατᾷ ἀνοικτὰ τὰ μάτια καὶ τὴν ψυχὴν, δὲν παραβλέπει ὅτι ἔρχονται σ' αὐτὸν τόσο εὐγενικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀληθινὰ καὶ σοβαρὰ προσπαθοῦν γιὰ τὴν τελειότητα καὶ ἐν τούτοις μερικὲς ἀδύνατες στιγμὲς δὲν τὰ καταφέρνουν μὲ τὴν τήρησι τῆς ἑκτῆς ἐντολῆς. Ἄλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀδυναμία τοὺς κάνει ταπεινοὺς, τοὺς προικίζει μὲ κατανόησι, καλωσύνη, ἐπιείκεια καὶ ἐμπιστοσύνη στὸ Θεό. Καὶ ἔρχονται ἄλλοι ποὺ οἱ ψυχῆς τοὺς εἶναι «καθαρές» σὰν ἄσπρο μάρμαρο, ἀλλ' ἐπίσης ψυχρὲς καὶ ἄκαρδες ὅπως αὐτό, ψυχρὲς χωρὶς ἀγάπη, χωρὶς ἐνθουσιασμό, χωρὶς ζεστασιὰ καὶ καλωσύνη, χωρὶς τὸν πλοῦτο τῆς ἀφοσιώσεως, γεμάτες ἀπὸ φθόνου καὶ δοξομανία, δυσαρτέσκεια, ἐγωϊσμό καὶ φαρισαϊκὴ ὑπεροψία. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ποιοὶ ἀπὸ τοὺς δύο εἶναι περισσότερο εὐάρεστοι στὸ Θεὸ καὶ ποιοὶ στέκονται πλησιέστερα στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος ἔδωσε τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα στὴν παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνου (Λουκ. ιη' 10). Ἀνάλογη μὲ τὴ διδασκαλία Του ἦταν καὶ ἡ συμπεριφορὰ Του ἀπέναντι τῶν διαφόρων εἰδῶν ἁμαρτωλῶν. Πόσο καλὸς καὶ γεμάτος εὐσπλαγγικὴ ἀγάπη εἶναι ὁ Ἰησοῦς μὲ τὴ Μαγδαληνὴ, μὲ τὴν ἁμαρτωλὴ στὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ (Ἰω. δ' 7), μὲ τὴ μοιχαλίδα (Ἰω. η' 1). Πόσο αὐστηρὸς καὶ ἀδυσώπητος εἶναι μὲ τοὺς ὑπερηφάνους γιὰ τὴν ἀρετὴ τους καὶ φαινομενικὰ ἁγίους Φαρισαίους (Ματθ. κγ' 1). Μ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου συμφωνεῖ ἡ γενικὴ διαπίστωσις, ὅτι ὁ ἱερεὺς, ὅσο ἁγιώτερος καὶ ἀξιώτερος εἶναι ὁ ἴδιος, τόσο μεγαλύτερη καλωσύνη καὶ ἀγάπη μπορεῖ νὰ ἔχη γιὰ τοὺς μεγαλύτερους ἁμαρτωλοὺς, ὅταν προσπαθῇ νὰ βγάλῃ τὸ ἄχυρο ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ὁ ἀληθινὸς ὀπαδὸς τοῦ Καλοῦ Ποιμένου δὲν ξεχνᾷ ποτέ, ὅτι στὸν ἄνδρα, τὴ γυναῖκα, τὸ νέο, τὴ νέα ὑπάρχει ἤδη μεγάλος ἀγὼν καὶ ταπεινώσις, ὅταν πρέπει νὰ ἐμπιστευθοῦν σ' αὐτόν, ποὺ εἶναι ἴσως νεώτερος, τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καὶ τῆς φτώχειας των. Ὅπως ἕνας καλλιεργημένος ἱατρὸς κατὰ τὴν ἐξέτασι τοῦ ἀσθενοῦς δὲν ζητᾷ μεγαλύτερο

γύμνωμα τοῦ σώματος ἀπὸ ὅσο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐξέτασι, ἔτσι καὶ ὁ λεπτὸς ἱερεὺς κατὰ τὴν ἐξομολόγησι, ποὺ καὶ αὐτὴ σημαίνει γύμνωμα τῆς ψυχῆς, δὲν πρέπει νὰ ζητᾷ περισσότερο ἀπὸ ὅσα ἀπαιτεῖ ἡ οὐσία τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τὸ ἔργο του σὰν ὀδηγοῦ τῶν ψυχῶν. Ὅπως ἕνας ἱατρὸς ποὺ ἔχει ἐπιείκεια καὶ κατανόησι, δὲν ἐγγίζει χωρὶς λόγο τὸ τραῦμα γιὰ νὰ μὴ τὸ μολύνῃ καὶ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδο τῆς ἰάσεως, ἔτσι καὶ ὁ ἱατρὸς τῆς ψυχῆς δὲν πρέπει χωρὶς λόγο νὰ ἐγγίξῃ ἀπρόσεκτα τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς ἢ νὰ κἀνῃ νὰ ματώνουν πάλι, μὲ τὴν ἀνελέγητη ἀνάμνησι παλαιότερων ἁμαρτημάτων, ἐκείνους ποὺ μόλις ἔχουν ἐπουλωθῇ. Ὁ λόγος: «Ὅποιος δὲν ντρέπεται νὰ ὁμολογῇ τὰ ἁμαρτήματά του στὸ Θεὸ δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ ντρέπεται νὰ τὰ ὁμολογήσῃ στὸν ἱερέα», μὲ τὸν ὁποῖο συχνὰ ὀρισμένοι ἱερεῖς παρακινοῦν τὰ πνευματικὰ των παιδιὰ σὲ εἰλικρινῆ ὁμολογία τῶν ἁμαρτιῶν των, δὲν προδίδει πολλὴ λεπτότητα καὶ κατανόησι. Κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς ἁμαρτίας τὸ πάθος ἔχει κατανικήσει τὸ αἶσθημα τῆς ντροπῆς, συχνὰ μάλιστα τὸ ἔχει ἐξοστρακίσει. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς μεταστροφῆς σιωπᾷ τὸ πάθος καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ντροπῆς προβάλλει πάλι. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἁμαρτήσῃ θὰ ἀναγωνίως χωρὶς ἰδιαίτερη δυσκολία ἐνώπιον τοῦ παντογνώστου Θεοῦ τὴν ἁμαρτία του. Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως ὁμως ἀπαιτεῖ τὴν ὁμολογία ἐνώπιον τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα ποὺ εἶναι πολὺ δυσκολώτερο. Εἶναι λοιπὸν καθῆκον τοῦ πνευματικοῦ νὰ διευκολύνῃ καὶ νὰ καθιστᾷ δυνατὴ στὰ πνευματικὰ του παιδιὰ τὴν ὁμολογία τῶν ἁμαρτιῶν των μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ὑπομονὴ του.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων χρειάζονται οἱ ψυχρὲς ποὺ ὁμολογοῦν ἁμαρτήματα κατὰ τῆς ἀγνότητος, ἐφ' ὅσον αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ ἀνθρώπινη ἀδυναμία, ὄχι ἀπὸ ἀδάμαστη φιληδονία, εἶναι ἕνας ἐπιεικὴς παρήγορος καὶ ἐνθαρρυντικὸς λόγος. Ἀκριβῶς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγωνίζονται σοβαρὰ ἢ ἀδυναμία στὸ σεξουαλικὸ πεδίο τοὺς γεμίζει μὲ μεγάλη θλίψι, ἢ ὁποῖα ἰδιαίτερος με ἀνθρώπους μὲ μελαγχολικὴ ψυχασύνθεσι εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ σὲ ἀποθάρρυνσι καὶ ἀπελπισία.

Ὁ ἱερεὺς δὲν πρέπει νὰ παραβλέπη ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι δυνατόν, ὅπως ὁ ἰατρός, νὰ ἔχη ἀποκτήσει κάποια φυσικότητα στὸ νὰ ὁμιλῇ γι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Αὐτὸ ὅμως δὲν πρέπει ποτὲ νὰ γίνεται ἀφορμὴ γιὰ νὰ χάσῃ ἐκείνη τὴν ἐπιφυλακτικότητα καὶ τὴν λεπτότητα ποὺ ὁ λαϊκὸς δικαίως περιμένει καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἱερέα, ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἴδιος συχνὰ δὲν τὰ ἔχη. Πόσον ἀποκρουστικὸς ἐμφανίζεται ἕνας τραχὺς, βάνουσος, χωρὶς λεπτότητα στὴν ἔδρα τῆς ἐξομολογήσεως. Κάθε ἐξομολόγος ὀφείλει νὰ συμπεριφέρεται μὲ τόση ἐπιδείξιμα καὶ ἀγάπη πρὸς ὅλα τὰ πνευματικὰ του παιδιὰ μὲ ὅση θὰ ἤθελε καὶ ὁ ἴδιος νὰ συμπεριφέρονται πρὸς αὐτόν, ὅταν ἐξομολογῆται τὶς ἁμαρτίες του.

Ὁ πνευματικὸς χρειάζεται ἀνεξάντλητη ὑπομονή. Ὀφείλει ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀντιμετώπισι σεξουαλικῶν ἁμαρτημάτων νὰ σκέπτεται ὅτι ἡ ζωὴ συχνὰ εἶναι πολὺ σκληρότερη καὶ δυσκολώτερη ἀπὸ ὅ,τι φανταζόμαστε μέσα ἀπὸ τὴ γαλήνη τῆς ἐκκλησίας, τοῦ πρεσβυτερίου ἢ τοῦ μοναστηριακοῦ κελλίου. Ἀσφαλῶς, ὁ πνευματικὸς ὀφείλει νὰ μένῃ σταθερὸς στὶς ἠθικὰς ἀρχές καὶ νὰ ἐπιμένῃ στὴν ἀποφυγὴ τῆς ἐκουσίας ἐπαναλήψεως μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμε τὴν πραγματικότητα.

Θὰ τολμοῦμε, ὅταν πρόκειται γιὰ ἐνηλίκους, ποὺ ὁποιαδήποτε στιγμή μποροῦν νὰ ἱκανοποιοῦν πλήρως τὸ σεξουαλικὸ τους ἔνστικτο, νὰ θεωροῦμε βαρὺ ἁμάρτημα κάθε αἰσθησιακὴ σκέψι, κάθε ἐπιθυμία ποὺ γλιστρᾷ στὴν ψυχὴ; Ἄν καὶ οἱ περισσότεροὶ ἠθικολόγοι ἐπιμένουν ὅτι στὰ ἁμαρτήματα κατὰ τῆς ἠθικῆς δὲν ὑπάρχει ραγινὰς materias, ἐν τούτοις κανένας κατηγορητὴς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θεωρῇ βαρὺ ἁμάρτημα κάθε βλέμμα καὶ κάθε μνεῖα στὸ σεξουαλικὸ πεδίο, ὅπως ἔχει συμβῆ ὅχι σπάνια. Πόση σύγχυσις καὶ πόση ψυχικὴ ἀγωνία ἔχει ἡδὴ προκληθῆ ἀπ' αὐτὸ στὶς ἀνθρώπινες ψυχές! Καὶ ἂν ἀκόμη πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ ἁμαρτήματα κατὰ τῆς ἀγνότητος ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ ἀπόστολος Παῦλος θεωρῇ τὴ φιληδονία σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐν τούτοις κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δι-

καίωμα νὰ ἰσχυρίζεται καὶ νὰ κηρύττῃ, ὅτι 99% ἀπὸ ὅλους τοὺς καταραμένους εὐρίζονται στὴν κόλασι λόγῳ αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτήματος. Μὲ τί δικαίωμα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ ἰσχυρισθῆ καὶ πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ἀποδείξωμε;

Ἀσφαλῶς ὑπάρχουν ἐπίσης ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι πέφτουν σ' αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα ὄχι ἀπὸ ἀπλή ἀδυναμία, ἀλλὰ διότι βασικῶς δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν ἕκτη ἐντολή. Εἶναι οἱ ἀσυνείδητοι διαφθορεῖς ποὺ κομπάζουν γιὰ τὴν τέχνη τους νὰ ξελογιάζουν καὶ ἀπερίοκεπτα καταπατοῦν τὴν τιμὴ κοριτσιῶν καὶ γυναικῶν, κυνηγοῦν ἀσυγκράτητοι τὴν ἡδονὴ καὶ νομίζουν ὅτι ἔχουν τὸ δικαίωμα «νὰ ζοῦν τὴ ζωὴ τους». Σ' αὐτοὺς τὸ ἁμάρτημα δὲν ὀφείλεται σὲ ἀδυναμία, ἀλλὰ σὲ χλιαρὴ πίστι, φιληδονία, ἴσως ἀκόμη καὶ σὲ κακία. Γι' αὐτοὺς ἰσχύει τὸ τρομερὸ «Οὐαί» τοῦ Κυρίου. Τέτοιοι ἄνθρωποι πολὺ σπάνια βρίζουν τὸ δρόμο πρὸς τὸ ἐξομολογητήριον. Ὅταν ὅμως ἔρχονται, πρέπει μὲ πολλὴ σαφήνεια νὰ τοὺς λεχθῆ τίνος πνεύματος εἶναι καὶ ποῦ ὀδηγεῖ ὁ δρόμος ποὺ βαδίζουν. Ἄλλὰ στοὺς περισσότερους συμβαίνει διαφορετικὰ. Τόσο πολλὰς εὐγενικὰς γυναῖκες παραστρατοῦν. Ἴσως σὲ μία ἀδύνατη ὥρα ἔχασαν τὴ σωματικὴ τους ἀγνότητα, ὑποφέρουν γι' αὐτὸ σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ, διότι ἔχουν διαφυλάξει τὸ νόημα τῆς καθαρότητος καὶ τὴν σοβαρὴ προσπάθεια γι' αὐτήν. Ἔχουν τὴν ἐτοιμότητα γιὰ μετάνοια, ποὺ τὶς ὀδηγεῖ στὸ πνευματικὸ ξύπνημα καὶ σὲ δροαὶ τοῦ μετανοημένου ἀνθρώπου. Μοιάζουν μὲ τὶς σοφὲς παρθένους τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς. Ἔχουν στὸ εὐθραστο σκεῦος τῆς ἀνθρωπίνης τῶν φύσεως τὸ λάδι μιᾶς καλωσύνης ἱκανῆς γιὰ ἀφοσίωσι καὶ γεμάτης ταπεινώσι καὶ ἐπίσης τὸ ἤρεμο, ἀλλὰ λαμπερὸ φῶς γνήσιας ἀγάπης γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον. Καὶ ἄλλοι περνοῦν τὴ ζωὴ τους σὰν «ἀγνοῖ» ἄνθρωποι καὶ στὸ τέλος βλέπουν ὅτι ἔχουν τὴ λυχνία, ἀλλὰ χωρὶς λάδι. Μὲ τρόμο θὰ ἀναγνωρίσουν:

«Ἡ ἀλήθεια σχίζει ὅλα τὰ πέπλα,

Ἄλλοίμονο, ἀγάπη δὲν ἔχω».

WILLIBALD DEMAL

Η ΨΥΧΙΚΗ ΙΔΙΟΣΥΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς τῶν νέων εἶναι ἕνα ἔργον τόσον λεπτόν, ἀλλὰ καὶ σπουδαῖον, πού ἐνδιαφέρει ἀμεσώτατα τοὺς γονεῖς, ἀναφέρεται πρὸ παντὸς εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον τοῦ ἀτόμου καὶ εἶναι ἔργον ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον θὰ γίνῃ καὶ εἰς τὸ σχολεῖον, διὰ νὰ φανοῦν αἱ κλίσεις καὶ αἱ ἱκανότητες τοῦ ἀτόμου. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ ἀντιληπτὸν πόσον τοῦτο εἶναι ἔργον ἀγωγῆς, τονίζει ὁ καθηγητὴς Walther, «οὐδέποτε θὰ συνίστων ἢ ἄσκησις τῶν μαθητῶν διὰ μίαν ὠρισμένην ἐργασίαν νὰ γίνεται εἰς τοὺς εἰδικοὺς τόπους τῆς ἐργασίας αὐτῆς (ἐργοστάσια π.χ.), ἀλλὰ πάντοτε μέσα εἰς τὸ περιβάλλον τῆς ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον εἶναι ἀρμόδιον νὰ ὑποδείξῃ τόπους ἀσκήσεως». Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ διδάξῃ τὴν ἄσκησιν εἰς τὴν ἐργασίαν, τὸν τρόπον, τὴν θέλησιν, τὴν ἀγωγὴν τῆς διανοίας, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ καλοῦμεν εἰς ἐξέτασιν διὰ μεθόδων ψυχοτεχνικῶν κ.λ.π., τοὺς νέους, ὅταν οὐδέποτε ἐδιδάξαμεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγωγὴν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν σὺνθεσιν ζωῆς καὶ ἐργασίας, ὥστε νὰ δικαιούμεθα νὰ προβαίνομεν κατόπιν εἰς τοιαύτας ἐρεῦνας; Καὶ δὲν φανταζόμεθα τὴν ἀμηχανίαν τοῦ νέου ἐνώπιον τῆς τραπέζης τῶν ἐξεταστῶν, οἱ ὅποιοι πολλακίς, οὔτε οἱ ἴδιοι συμφωνοῦν εἰς ἕνα σχῆμα τῆς ζωῆς ἀνεγνωρισμένον καὶ εἰς μίαν μορφήν ταύτης ἄξιαν τῶν κόπων καὶ τῶν θυσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας καλοῦμεν τὸν ὑποψήφιον τοῦ ἐπαγγέλματος; Ὁρθότατα τονίζει ὁ Queirey, ὅτι ἔχει μεγίστην σημασίαν νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν οἱ ἐξετασταὶ τὴν

«ἀνθρωπίνην» φύσιν τοῦ νέου καὶ νὰ μὴν τὸν θεωροῦν ὡς ἕνα «πιόνι», τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τεθῆ ὅπως-ὅπως εἰς τὸ σκάκι τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Ἐνα μέγα μέρος, σημειώνει εἰς πρόσφατον ἄρθρον τῆς ἡ Βοzeman, τοῦ Ἑθνικοῦ Συνδέσμου διὰ τὴν ψυχικὴν ὑγιεινὴν ἐν Ἀμερικῇ, τῶν συγκινήσεων καὶ τῶν συγκρούσεων τοῦ νεαροῦ ἀτόμου εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐργασίαν του. Καὶ χάριν τῆς ψυχικῆς ὑγείας τοῦ ἀτόμου θὰ χρειασθῆ μία κατεύθυνσις ἐκ μέρους τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἰδίως ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδιῶν κοινωνικῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι θὰ πρέπη νὰ ἐμφανίζονται ὡς κατέχοντες οἱ ἴδιοι τὴν ἔννοιαν ἐνὸς ὑψηλοῦ καὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου ζωῆς, διὰ νὰ ἐμπνεύσουν τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος εἰς τοὺς νέους.

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὁ W. Sadler εἰς τὸ βιβλίον του: «Ἐνας γιατρός μιλάει στοὺς νέους», ὁμολογεῖ ὅτι δὲν ἐμπιστεύεται πάντοτε τὴν ἐπαγγελματικὴν ψυχολογικὴν καθοδήγησιν διὰ τῶν τέστ, διότι ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν ὠρισμένα στοιχεῖα, ὅπως τὰ κατωτέρω:

- 1) Τὴν θέλησιν πρὸς δημιουργίαν.
- 2) Τὸν βαθμὸν τῆς συγκινησιακῆς σταθερότητος.
- 3) Τὴν ἱκανότητα πρὸς σύνθεσιν ἢ συντονισμόν τῶν διαφόρων χαρακτηριστικῶν τῆς προσωπικότητος.

Τὸ μόνον πού προσφέρει, θάσει τῆς μετρήσεως τοῦ διανοητικοῦ ἐπιπέδου — σημειώνει — εἶναι ἡ ἀποφυγὴ ἐπαγγελμάτων ἀνωτέρων τῶν διανοητικῶν ἱκανότητων τοῦ ἐνδιαφερομένου. Ἡ προσωπικότης τοῦ κάθε ἀνθρώπου δὲν ἡμπο-

ρεί να υπαχθῆ εἰς ἓνα ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένον σχῆμα, διότι, ὡς ἤδη ἐτονίσθη, ἡ προσωπικότης ἔχει ἓνα ὅλως ἰδιόμορφον καὶ ἰδιαίτερον περιεχόμενον εἰς κάθε ἄνθρωπον.

Προτοῦ νὰ γίνῃ κάθε προσπάθεια ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐρευνηθῆ τὸ ὑποκείμενον, τὸ ἄτομον. Καί, ἐπειδὴ ἡ ἔρευνα αὐτῆ ἀπαιτεῖ μίαν κατάταξιν καὶ κάποιαν μέθοδον, γίνεται ἀρχὴ ἀπὸ τὰς σωματικὰς ἰκανότητας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν παράγοντα σημαντικόν, πολλάκις, διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος. "Ἐνα κοπιῶδες ἐπάγγελμα δὲν συμβιβάζεται μὲ μίαν ἀσθενικὴν κράσιν. Εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ἀρχὴν ὑπάγεται τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ μέρους περιπτώσεων.

Τί θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ ἡ σωματικὴ ἐξέτασις τοῦ προσανατολιζομένου; Τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολίαν, καθ' ὅσον μία ἰατρικὴ ἐξέτασις δύναται νὰ μᾶς προσφέρῃ ἐπακριβῶς ὅσαδῆποτε στοιχεῖα θὰ ἦσαν ἀναγκαῖα.

Εἶναι ὅμως προφανές, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς σωματικῆς ἐξετάσεως δίδουν σχετικὴν καὶ περιορισμένην μόνον εἰκόνα τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸν προσανατολιστὴν.

Ἀπομένει διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ὑποκειμένου τὸ κεφαλαῖῳδες μέρος τῆς σχετικῆς ἐργασίας, ἡ ἐξακριβῶσις τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δυνατοτήτων τοῦ ὑποκειμένου. Ὁ χαρακτήρ τοῦ ὑποψηφίου, αἱ ἰκανότητές του καὶ ἡ εὐφυΐα του, αἱ κλίσεις καὶ ἡ θέσις πού λαμβάνει ἔναντι τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων, ἀποτελοῦν ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα θεωρεῖται ἀναγκαῖα προκειμένου νὰ σχηματισθῆ μία πλήρης γνῶσις τῆς προσωπικότητος τοῦ ὑποκειμένου. Ὁρθότατα λέγει ὁ Spranger ὅτι μὲ τὸ νὰ ἐρωτᾷ κανεὶς: «Τί θέλεις νὰ γίνῃς», λαμβάνει μίαν ἰδέαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου, διότι τὸ ἐπάγγελμα δεικνύει τὰς ψυχικὰς διαθέσεις τοῦ ἀτόμου, ἕνεκα τῶν πολιτιστικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων, τὰς ὁποῖας περικλείει τοῦτο.

Αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται χαρακτήρ, δὲν εἶναι τι τὸ ἀπλοῦν καὶ εὐκο-

λον εἰς τὴν κατανόησίν του. Συντίθεται ἐκ πλείστων ὄσων στοιχείων καὶ «χαρακτηριστικῶν» μερικὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀναφερθοῦν ἐνδεικτικῶς, διὰ νὰ καταδειχθῆ, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ διακρίθωσις ἀρκετῶν ἐξ αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὀδηγηθῆ ὁ προσανατολιστὴς εἰς χρήσιμα συμπεράσματα, διὰ τὸν προσανατολισμὸν τὸν ὁποῖον καλεῖται νὰ δώσῃ. Οὕτως ἡ ἐνεργητικότης, ἡ θέλησις, ἡ πρωτοβουλία, ἡ ἀκρίβεια ἢ καὶ ἀντιθέτως ἡ ὀκνηρία, ἡ ἀβουλία, ἡ ἀταξία εἶναι χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα τὸ ὀξυδερκὲς μάτι τοῦ παρατηρητοῦ δύναται νὰ ἐπισημάνῃ.

Ὁ ρόλος τοῦ χαρακτήρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος εἶναι προφανῶς σημαντικὸς. "Ἐνας ἄτονος χαρακτήρ θὰ στραφῆ πρὸς ἀπλᾶ ἔργα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαιτοῦν ἀνάπτυξιν πρωτοβουλίας καὶ δραστηριότητος. Ὁμοίως δὲν δύναται ἓνα ἄτομον, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης καὶ δυνάμεως νὰ ἐπιδιώξῃ θέσιν διευθύνοντος· δὲν πρέπει ἓνας καχεκτικὸς τύπος νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ στρατιωτικοῦ κ.ο.κ. Καὶ ἐδῶ ὁ Carter ἀναφέρει, ὅτι εἰδικὴ μελέτη ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐπαγγελμάτων, ὅπως τοῦ τραπεζιτικοῦ, τοῦ ὀδοντιάτρου, τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, σχετίζεται μὲ τοὺς κατ' ἀρχὴν «συντηρητικούς» χαρακτήρας, ἐνῶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ δημοσιογράφου, τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου, τοῦ νομικοῦ σχετίζεται μὲ ἐλευθέρους χαρακτήρας.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ πρέπη νὰ καταβληθῆ ἰδιαίτερα προσπάθεια διὰ νὰ ἀνακαλυφθῆ ὁ ἐνδοστρεφῆς ἢ ἐξωστρεφῆς τύπος τοῦ νέου κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Jung καὶ ἀναλόγως νὰ π ρ ο σ α ρ μ ο σ θ ἦ πρὸς τὸ α ἦ θ ἐπάγγελμα τῆς ἀρεσκείας του. "Ἐνας ἐνδοστρεφῆς π.χ. δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ θεαίως ἐπιστημονικὸν κλάδον, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως ὅτι θὰ τοῦ δοθοῦν ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτηματικά του, εἰς τὴν ἔρευνάν του, εἰς τὴν δυνατότητα ἀκόμη νὰ συστηματοποιήσῃ καὶ νὰ κατατάξῃ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ προχωρήσῃ. "Ὅπως ἐπίσης ἓνας ἐξω-

σιν, άλλα την ἀκοήν, την γεῦσιν κ.λ.π.

Μία ἄλλη κατηγορία κλίσεων ἀνάγεται εἰς τὸν κόσημον τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ἐφέσεων. Τάσεις μονώσεως ἢ κοινωνικότητος, τάσεις ὑποταγῆς, κυριαρχίας, περιεργείας ἢ καὶ σκληρότητος δημιουργοῦν ἀντιστοιχοῦς κλίσεις. Εἰς τὴν προσήλωσιν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ὠραίου, τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς ἀντιστοιχοῦν κλίσεις, αἱ ὁποῖαι ὠθοῦν πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἱεραποστολικὴν δράσιν κ.λ.π.

Ἡ διάγνωσις τῆς πραγματικῆς κλίσεως εἶναι ἔργον μακρᾶς πνοῆς. Οἱ γονεῖς εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ οἱ παιδαγωγοὶ εἰς τὰ σχολεῖα πρέπει νὰ ἔχουν ὡς ἰδιαίτερον μέλημά των τὸ ἔργον αὐτό, ἐν ὅψει τῆς ἀνάγκης εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εὔρεθον κάποτε νὰ βοηθήσουν τὸν ξηρὸν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος.

Τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν καὶ διανοητικῶν δυνατοτήτων τοῦ ἐφήβου χαρακτηρίζει τὰς ἰκανότητάς του. "Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι αἱ κλίσεις καὶ ἄλλο αἱ ἰκανότητες. Διὰ νὰ καταλήξουν αἱ κλίσεις εἰς ἐπαγγελματικὴν ἐπιτυχίαν ἀπαιτεῖται ἡ συνύπαρξις τῶν ἰκανότητων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει πάντοτε. Ὁ Raucher εἰς τὸ βιβλίον του «Τὸ παιδί» ἀναφέρει τὴν περίπτωσιν ἑνὸς νεαροῦ, ὁ ὁποῖος ἔρχεται νὰ περάσῃ τὰς διακοπὰς του εἰς παραθαλάσσιον μέρος. Δι-αρκῶς ὄνειρεύεται καράθια καὶ ταξείδια καὶ οἱ γονεῖς καὶ τὸ περιβάλλον του ἀποφαίνονται μαζί του. «Εἶναι γεννημένος ναυτικός». Ἄλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Σχολὴν Δοκίμων, ὅπου ὁμως ἀπαιτοῦνται πολλὰ μαθηματικά. Ναι, ἀλλὰ ὁ νεαρὸς μας δὲν τὰ καταφέρει ἐκεῖ. "Ἄρα δὲν ἔχει τὰς ἀπαιτούμενας ἰκανότητας, παρὰ τὸ ὅτι πιθανὸν νὰ ἔχη τὰς κλίσεις. Καὶ ἂν σπρώξετε τὸ παιδί σας πρὸς τὰ ἐκεῖ — λέγει πρὸς τοὺς γονεῖς — θὰ τὸ κάμετε δυστυχῆ ἄνθρωπον.

Πολλοὶ συγγραφεῖς ἀσχολούμενοι μὲ τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν ἀφιερῶνουν κεφάλαια ὀλόκληρα διὰ νὰ καθορίσουν τὴν σύστασιν, τὴν γένεσιν

καὶ τὴν κατάταξιν τῶν ἰκανότητων. Ἐδῶ δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον, ἀλλὰ θὰ τονίσωμεν καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξετάζεται ἕνας νέος καὶ ὡς πρὸς τὰς κλίσεις του καὶ ὡς πρὸς τὰς ἰκανότητάς του. Ὁ ὀρθὸς συνδυασμὸς καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων θὰ ὀδηγήσουν ἀσφαλῶς εἰς πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἰκανότητας ἀπαιτεῖται καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν εὐφυῖαν διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος. Ὁ Claparède ὀρίζει τὴν εὐφυῖαν ὡς τὴν «ἰκανότητα ἐπιλύσεως νέων προβλημάτων καὶ προσαρμογῆς εἰς νέας συνθήκας», ἐνῶ εἰς τὴν βρεττανικὴν ἐγκυκλοπαίδειαν ἡ εὐφυῖα ὀρίζεται ὡς ἡ διανοητικὴ λειτουργία ἢ ἀντιλαμβανομένη τὰς ἀλληλοεξαρτήσεως. Ὑπάρχει διὰ τὸ ζήτημα τῆς εὐφυΐας μιὰ σημαντικὴ παρανόησις. Θεωρεῖται πολλάκις ἡ εὐφυῖα ὡς τὸ μοναδικὸν προσὸν δι' οἰονδήποτε ἐπάγγελμα. Ἡ ὑπαρξις ὁμως τῆς εὐφυΐας δὲν προϋποθέτει, οὔτε σημαίνει κἄν, τὴν ὑπαρξιν ὅλων τῶν ἄλλων ἰκανότητων καὶ τῶν κλίσεων ποῦ ἀπαιτοῦνται διὰ μίαν δεδομένην ἐργασίαν, ὅπως καὶ ἀντιθέτως ἡ ὑπαρξις τῶν ἰκανότητων καὶ τῶν κλίσεων δὲν προδικάζει καθόλου τὴν συνύπαρξιν τῆς εὐφυΐας. Συμβαίνει ἐνίστε, ὥστε κάποια εἰδικὴ ἰκανότης εἰς ἀξιοσημείωτον βαθμὸν νὰ συνυπάρχη μὲ εὐφυῖαν ὄχι ἀνάλογον, ὅπως π.χ. οἱ Idiots Savants, ἀξιοθαύμαστοι λογιστὰὶ ἢ μουσικοὶ, ὕστερον ὕστερον δὲν εἶναι τὸσον σπάνιον νὰ συναντήσῃ κανεὶς ἀξιοσημείωτον ἐκτελεστικὴν ἰκανότητα εἰς τὴν τέχνην ἢ τὴν μουσικὴν ἐν συνδυασμῷ μὲ μίαν εὐφυῖαν οὐχὶ μεγαλύτεραν τῆς μετρίας.

Ὁ Sadler ἀναφέρει, ὅτι ψυχολόγοι-σύμβουλοι μεγάλων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἔχουν μάθει, ὅτι ὑπάρχει ἄμεσος σχέσις μεταξύ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐπιτυχίας εἰς ἕνα ὀρισμένον εἶδος ἐργασίας. Δι' ἕνα δεδομένον τύπον ἀσχολίας ἀντιστοιχεῖ ὀρισμένος βαθμὸς εὐφυΐας. Περισσότερα ἢ ὀλιγότερα εὐφυῖα

τωπίσεως τῶν σχετικῶν δαπανῶν, μὲ συνέπειαν τὴν μεγάλην ταλαιπωρίαν καὶ καταπόνησιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν προσβολὴν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς των.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικούς, οἱ ὅποιοι ἀντιμετωπίζουν μεμονωμένας περιπτώσεις, ἀλλ' ἔχουν ἀπείρως περισσοτέρας δυνατότητας παρακολοθησεως καὶ μελέτης τῶν νέων, ἢ ἀπρέπη θάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν, αἱ ὅποια ἐξετέθησαν, νὰ ἀπασχολοῦνται συστηματικῶς μὲ τὴν κατάταξιν τῶν παρατηρήσεών των, ὥστε ὅταν ὁ νέος των φθάσῃ εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν νὰ δύνανται νὰ τοῦ δώσουν καὶ ἐδῶ, ἔστω ἓνα βασικὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν. Ἄλ-

λά θὰ ἔχουν πάντοτε ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὔτε ἡ σωματογνωσία, οὔτε αἱ κλίσεις οὔτε αἱ ἰκανότητες, οὔτε ὁ χαρακτήρ οὔτε ἡ εὐφυΐα ἢμποροῦν ἀκόμη ὀριστικῶς νὰ δώσουν τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Χρειάζεται καὶ κάτι ἄλλο. Εἶναι ἡ προσωπικὴ τάσις, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἔργον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κλήσις ἐκάστου προσώπου διὰ μέσου τῆς ὁποίας θὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀποστολὴν του εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ ὄχι ἀπλῶς ἓνα ἐπαγγελματικὸν οἰονδήποτε βιοπορισμόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο θέμα τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν.

A. A. A.

.....

.....

Ἡ πίστις λέγει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ δὲν εἶναι μόνον ὁ Σωτὴρ. Εἶναι ὁ μόνος Σωτὴρ. «Οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία· οὐδὲ γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς».

Ἡ ἀνθρωπότης ἐτέθη πλέον ἐμπρὸς εἰς δύο δρόμους.

Ἡ θὰ δεχθῇ τὸν Σωτῆρα αὐτόν. Καὶ τότε θὰ ἐαδίσῃ τὴν ὁδὸν του, ὁδὸν Σταυροῦ ἀλλὰ καὶ Ἀναστάσεως καὶ νέας ζωῆς, καὶ δυνάμεως καὶ ἀθανασίας.

Ἡ θὰ τὸν ἀπορρίψῃ. Καὶ τότε, θὰ εἶναι τὸ κακὸν συγκεντρωμένον εἰς ὄλην του τὴν κακότητα. Θὰ εἶναι ἡ ἀποτυχία, ὁ θάνατος, ἡ τραγωδία εἰς τὸ κορυφωμά της.

Ἡ μὲ τὸν Χριστόν—καὶ εἶναι ἡ ζωὴ. Ἡ μὲ τὴν ἄρνησιν—καὶ εἶναι ὁ θάνατος.

Τὸ λέγει αὐτὸ ἡ χριστιανικὴ πίστις. Καὶ ἀπὸ τότε πού τὸ εἶπε, ἡ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ γράφεται ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν πού κάνει ἐκάστοτε τούτῃ ἡ ἐκείνη ἡ μερὶς τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅσοι ἔλαβον... καὶ πολλοὶ τὸν ἔλαβον. Καὶ εἶδαν τί εἶναι ἡ ζωὴ! Καὶ ἡ ἀνθρωπότης εἶδεν—ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε κλειστὰ τὰ μάτια—τί εἶναι ἀνθρώπος—καὶ «ὄση τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἡ εὐγένεια».

Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνθρωπότητος... «εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο». Καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τραγωδία. Καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἡ νεωτέρα ἐποχὴ εἶναι τὸ κορυφωμὰ τῆς τραγωδίας.

Καὶ δι' αὐτό, διὰ νὰ διαδεχθῇ τὴν τραγωδίαν ἡ ζωὴ καὶ ἡ χαρὰ μία λύσις ὑπάρχει: Ἡ στροφὴ πρὸς Ἐκείνον πού εἶναι τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Δυνάμεως ἡ ἀθάνατος Πηγὴ.

(Ἀπὸ τὴν «Διακήρυξιν» τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων»).

Πέρα για πέρα άσυνεπείς
εύτυχως για καλό τ' ανθρώπου
για τόν έαυτό τους δυστυχείς
χωρίς την έλπίδα του αιώνιου.

Την ύλη βλέπαν χεροπιαστή
δύναμι στα χέρια τ' ανθρώπου·
την πίστι δεσμευτική
για τó κόψιμο του θρόχου.

Αιώνες τώρα περίμεναν
νά ρθῆ ὁ λυτρωμός τους
ἀπ' αὐτοὺς πού χρόνια ὑπόσχονταν
πὼς πάσκιζαν γιά καλό τους.

Μά για καλό κείνοι νοούσανε
τῶν οὐρανῶν τῆ βασιλεία
πού ἀρχίζει ὅπως θέλανε
ἀπό τόν τάφο τῆν πορεία.

"Άσχετα κι' ἄν αὐθεντικά
κι' ἀπό ἀρμόδιο στόμα
τοὺς εἶχ' εἰπωθῆ ὀρθά-κοφτά
κι' ἀπό τὰ πρῶτα χρόνια
νά μὴν ἀμελοῦν οὔτε στιγμή
αὐτῆ ἡ βασιλεία
νάρθῃ ἐδῶ σ' αὐτῆ τῆ γῆ
ὅπως ἡ οὐρανία.

Μά πού ν' ἀκούσουνε αὐτοὶ
πού τόν πνευματικὸ μανδύα φοροῦσαν
ἐνῶ εἶχαν ζωῆ ὕλιστικῆ
καὶ γιά τοὺς πεινασμένους
ἀδιαφοροῦσαν.

Συμφιλιωμένοι μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς
γῆς
πού μὲ προνόμια τοὺς φορτώναν
καὶ πλοῦτο καὶ δόξα καὶ τιμές
ἀπό πᾶν ὡς κάτω ὑποκριτές
για τίποτα δὲν νοιαζόνταν.

Τῆς εὐσέβειας ἐπικάλυμμα
εἶχαν τὴν τυπολατρεία
σᾶν αὐτῆ πού ὁ Κύριος ἤλεγχε
στὴ φαρισαϊκῆ φατρία.

Οἱ ὕμνοι καὶ τὰ μυστήρια
εἶναι καλά· μὰ εἶναι καὶ χρεώσεις
πού ἀντίστοιχα ἐπιβάλλουσε
κι' ἀνάλογες ὑποχρεώσεις.

Γιατί πρῶτ' ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ
πίστι, ἐλπίδ' ἀγάπη
πάνω καὶ κατάκορφα
στέκεται ἡ ἀγάπη.

Ποιὰ ἡ ὠφέλεια ἀδελφοὶ
γράφει ὁ Ἰάκωβος στὴν καθολικῆ
ἄν πεῖτε στοῦ φτωχοῦ ἀδερφοῦ σας
χωρίς ποτὲ νὰ δώσετε
κάτι ἀπ' τόν ἑαυτό σας:
«σᾶς εὐχομαι πάντα ζεστός
καὶ πάντα χορτάτος νᾶστε».

Μ' αὐτὰ θέλουν δουλειὰ πολλὰ
σπουδῆ ,μελέτῃ, συλλογῇ,
καμιὰ φορὰ καὶ φυλακῆ
ἀλλὰ πάντα μόχτο, ἐπιμονή.

Γιατ' εἶν' θυσίες ἀκριβές
σᾶν τοῦ "Ἄβελ τὰ θρεφτάρια,
ἐνῶ τοῦ Κάϊν τὰ σκύβαλα
ἐφκές καὶ βλογητάρια.

Γι' αὐτὸ ἡ ζωντάνια ξέφυγε
ἀπ' τὰ θρησκευτικὰ συνάφια
κι' ἐπῆγε καὶ ἐνώθηκε
μὲ τοῦ μόχτου τὰ ταραφία.

Οἱ προθέσεις τους ἦταν ἅγιες
τὰ μέσα τους λαθεμένα
κι' ἔτσι δὲν ἀργησαν νὰ ρθοῦν
ὅσα ἦταν εἰπωμένα
ἀπὸ παλῆα σᾶν ἀναπόφευκτα
καὶ προκαθωρισμένα.

Γιατ' ὅταν τὰ χρόνια πέρασαν
καὶ τὰ καμίνια σβύσαν
ἀπὸ λειψιά ἀπὸ κάρβουνα
γιατ' οἱ ἀνθρακεῖς ἐκλείψαν,
νέα καμίνια χτίστικαν
πού μὲ πνεύματα δουλεύαν,
καινούργια ὅπλα φτιάστικαν,
ἐνῶ τὰ παλῆα σκουριάσαν.

Κι' ὅταν τὰ μπράτ' ἀτρόφησαν
ἀπ' τὴν πνευματικῆ ἀσιτία,
γιατί τ' ἀμπάρια ἀδειασαν
ἀπὸ χρόνων σιτοδεία
τότ' οἱ λέβέντες χτίκιασαν
καὶ νέοι δὲν φανῆκαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ ΤΟΜΟΥ 1974

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: P. Tournier: 'Ιατρική και φύσις, σελ. 1-4. Henri Ochsenein: Τό πρόβλημα της υγείας και ή θίβλική άποψις περί του άνθρώπου, σ. 9-15. Δ. Κωτσάκη: Σύγχρονη μαθηματική σκέψις και πνευματική Ζωή, σελ. 27-29. Gust. Thibon: 'Η Ζυγαριά και τó έκκρεμές, σ. 33-35. Δ. Παπαθανασόπουλου: Χρόνος και άνθρωπος, σ. 36-44. P. Tournier: Τó σχίσμα του νεωτέρου επιστήμονος, σ. 97-100. R. Remond: 'Έλεγχος του θανάτου, σ. 105-107. L. D. Weatherhead: 'Η άνησυχία του πνεύματος και τó σώμα, σ. 111-115. Gabriel Marcel: Γύρω άπό τήν πνευματική μόλυνσι, σ. 129-131. J. de Fabregues: 'Ο Jacques Monod ύπό κρίσιν, σ. 138-139. Jean Daujat: Maritain, ó δάσκαλος μίας γενιάς, σ. 146-147. Louis-Henri Parias: 'Η άλήθεια σκετεινισμένη, σ. 148-150. Paul Tournier: 'Η προσωπική έπαφή, σ. 161-167. Duncan W. Vere: 'Η χριστιανική συμβολή στο πρόβλημα των ναρκωτικών, σ. 178-183. P. Tournier: Τά δυó χέρια του Θεού, σ. 205-207. Β. Χαραλαμποπούλου: 'Η κλασσική μόρφωσις, σ. 234-236. Ν. Πιζάνια: Συμπληρωματικά σελίδες άναφερόμεναι εις τήν προσωπικότητα της Σεβαστής Καλλισιέρη, σ. 245-248. Pierre Joly: Και páλιν ή σεξουαλικότης, σ. 249-251. P. Tournier: Τό πρωτεϊον του πνεύματος, σ. 257-264. Δ. Κωτσάκη: 'Η δημιουργία του σύμπαντος, σ. 289-294.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: P. Tournier: 'Ιατρική και φύσις, σελ. 1-4. Δ. Παπαθανασόπουλου: Χρόνος και άνθρωπος, σ. 36-44. P. Tournier: Τό σχίσμα του νεωτέρου επιστήμονος, σ. 97-100. R. Remond: 'Έλεγχος του θανάτου, σ. 105-107. Στ. Ξύδη: Τό γνώθι σ' αυτόν του Σωκράτους και ή λειτουργικότης της χριστιανικής πατερικής αύτογνωσίας, σ. 116-121. Th. Merton: 'Η έλευθερία του καλού, σ. 232-233. Β. Χαραλαμποπούλου: 'Η άπολογία του Σωκράτους, σ. 265-267. Ν. Τσιρώνη: Τό σέξ και ή άγάπη, σ. 274-275. Ν. Α. Μακρή: 'Αγάπη και χάρη στην φιλοσοφία του Gabriel Marcel, σ. 279-281. Β. Χαραλαμποπούλου: 'Ο διάλογος του Σωκράτους μέ τον Κρίτωνα, σ. 298-301.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: A. Michel: 'Ο καφές, τó γαλακτικόν óξυ και ή ψυχή, σελ. 20-22. J. Ellul: 'Ένας κόσμος κλειστός, σ. 23-26; Fr. de Muizon: 'Ο Jean Girette και ή επανάστασις της καρδιάς, σ. 45-47. J. de Fabregues: 'Η άλλοτριώσις του σημερινού άνθρώπου, σ. 70-72. Aime Michel: Προς τούς κ.κ. Δολοφόνους, σ. 172-174. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: Τό επάγγελμα και ή διαπάλη του νέου, σ. 175-177. Duncan W. Vere: 'Η χριστιανική συμβολή στο πρόβλημα των ναρκωτικών, σ. 178-183. P. Tournier: Τά δυó χέρια του Θεού, σ. 205-207. Kl. Franke: 'Ανοικτός Γά-

μος! σ. 237-239. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: 'Η έκλογή επάγγελματος και ó ψυχικός κόσμος του νέου, σ. 240-242. Jean de Fabregues: 'Η Εύρώπη: κοινότης εμπόρων; σ. 243-244. Walt. Becker: Μία νέα κοινωνικοπαιδαγωγική έλπις στην όμοσπονδιακή δημοκρατία της Δ. Γερμανίας, σ. 268-273. Ν. Τσιρώνη: Τό σέξ και ή άγάπη, σ. 274-275. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: Κριτήρια έκλογής εις τó επάγγελμα, σ. 276-278. Γιατί διώκονται οί Χριστιανοί; σ. 295-297.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: Μάθησις και Ζωή, σελ. 5-8. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: 'Η Μασήθεια κατά τήν έφηβικόν ήλικίαν, σ. 57-60. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: 'Ο διδάσκων και ή σχολική 'Ομάς, σ. 88-90. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: 'Η σχολική 'Ομάς, σ. 101-104. Th. J. Fleming: Νά σέ βοηθήσω νά μάθης, σ. 140-141. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: Τό μάθημα και ή ανάπτυξις του παιδιού, σ. 142-145. 'Αρ. Α. 'Ασιώτη: 'Η ψυχική ιδιουսσασία του παιδιού και ó προσανατολισμός εις τó επάγγελμα, σ. 310-315.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Βασ. Χαραλαμποπούλου: 'Η Βυζαντινή Τέχνη, σελ. 16-20, 51, 108-110. 'Αρ. Χρ. Ζάγκα: 'Ιδεώδη του 'Ελληνας, σ. 65-69. Βασ. Χαραλαμποπούλου: 'Η κίνησις του βιβλίου επί Τουρκοκρατίας, σ. 73-77. Ν. 'Αρβανίτη: Παλίρροισις, σ. 193-194. Μ. Νικολαΐδη: 'Η πνευματική Κύπρος, σ. 225-231.

ΜΟΡΦΑΙ: Δ. Κωτσάκη: 'Η Ζωή και τó έργον του Στ. Πλακίδη, σελ. 195-204.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΜΟΥΣΙΚΗ - ΤΕΧΝΗ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: Β. Χαραλαμποπούλου: 'Η Βυζαντινή Τέχνη, σελ. 16-20, 48-51. Ε. Μόσχου: Κ. Παλαμάς και 'Ι. Σκαλισούνης, σ. 78-87. Α. Δωρικού: Προσανατολισμοί της μουσικής στον αιώνα μας, σ. 122-124. Α. Δωρικού: Θρησκευτικές έμπνεύσεις στην 'Αγγλική μουσική του αιώνα μας, σ. 132-137. 'Ι. Γ. Θεοχάρη: Λεξιλόγιον της 'Ελληνικής γλώσσης, σ. 191. Μ. Νικολαΐδη: 'Η πνευματική Κύπρος, σ. 225-231. 'Ελ. Μάινα: Δέν άνοιγουν ένα μπουμπούκι τριανταφυλλιάς μέ μαχαιριές, σ. 282-283.

ΔΙΗΓΗΜΑ: Ντισοτογιέφακου: Τό όνειρο που είδε ένας γελοΐος άνθρωπος, σελ. 208-223.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Κ. Βάνια: Τά φώτα της θραδιάς, σελ. 15. Τ' όνειροπόλημα, σ. 87. Γ. Δ. Καχριμάνη: 'Απολογία 'Ομορφιάς, σ. 26. Καταναλωτική κοινωνία, σ. 104. Κρύτες καρδιές, σ. 47. 'Η άνθοδέσμη, σ. 167. Πολύτιμες φωνές, 241. 'Ένας έχθρός, σ. 264. 'Ελ. Μάινα: Στο πηγάδι, σ. 60. Στη Βηθανία, σ. 100. Marie Noél: Προσευχή για τους γιατρούς, σ. 154. Στ. Μπολέτη: 'Επιστροφή, σ. 159. Α. Π. Καραντώνη: Στης Ζωής τó μονοπάτι, σ. 188-190. Μή σκεφτείς πώς είν' άργά, σ. 252-

254. 'Αθ. Π. Καραντώνη: 'Υλισμού Ξεκίνημα
καί κατάντια, σ. 316-318.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟ: Τό
Γαϊτανάκι, σελ. 94-96. Μὲ αἴσθημα εὐθύνης,
σ. 127. 'Απολογία μιᾶς γενιάς, σ. 157-159.
Γράμμα γιά τόν ἥρωα τῆς Κύπρου, σ. 284.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΟΥ: Σελ.
30-32, 61-63, 155-156, 285-286.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: Σελ. 64, 93, 128, 192, 224,
256, 287-288.

'Αλφαβητικὸν εὐρετήριον 1974

Α'

'Αγάπη ..... σ. 153, 234-235, 251,
260, 274-275, 280-281
'Αγχος ..... σ. 20, 176, 235
'Αγωγή ..... σ. 7, 57-60, 156
Αὐτογνωσία ..... σ. 118-120

Β'

Baruk ..... σ. 258
Βιοπάλη ..... σ. 176-177
Balzac ..... σ. 21
Bergson ..... σ. 40-41

Γ'

Γάμος ..... σ. 237-239
Γλυπτική ..... σ. 18-19

Δ'

Διάκος 'Αθανάσιος ..... σ. 65
Διδάσκαλος ..... σ. 5-8, 89-90
Δικαστής ..... σ. 269-273

Ε'

'Εθελόντρια ἀδελφή ..... σ. 140-141, 168-171
'Εκκλησία ..... σ. 98, 129-130, 182
'Εκτρωσις ..... σ. 172
'Ελευθερία ..... σ. 6, 272-273
'Ελληνισμός ..... σ. 193-194
'Επάγγελμα σ. 175-177, 240-242, 276-278, 310
Εὐρώπη ..... σ. 243-244

Ι'

'Ιατρική ..... σ. 1-4, 55-56
'Ισραηλίτες ..... σ. 206-207

Κ'

Καλλισπέρη Σ. .... σ. 245-248
Carrel A. .... σ. 41, 42, 276
Κατάθλιψις ..... σ. 113-114
Kozlov ..... σ. 171
Khrashov Nikolai ..... σ. 171
Κύπρος ..... σ. 225-231

Μ'

Maritain J. .... σ. 146-147
Marcel G. .... σ. 61-63, 279-281
Monod J. .... σ. 138-139, 172-174

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν.
Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός.

'Ιδιοκτήτης: «Χριστιανική Ἔνωσις
'Ακτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 'Αθή-
ναι (124), Τηλ. 3235-023.

'Εκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως:
Γεώργιος Δ. 'Ιατριδῆς, Παρθενῶνος
26, 'Αθήναι (402).

Συντάσσεται ἐπιμελεία τοῦ 'Ινστιτού-
του Ψυχολογίας & Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ.
Σταματοπούλος, 'Ιπποκράτους 189,
'Αθήναι (708). Τιμὴ τεύχους δρχ. 10

'Ετησίαι συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ.
100, ἐξωτερικοῦ δολλ. 7. Τόπος ἐκ-
δόσεως: 'Αθήναι, Δεκέμβριος 1974.

'Η διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν
τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ
συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰον-
δήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δη-
μοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

'Αναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ ἐι-
δλοκρισίαι δὲν θὰ δημοσιεύονται.

Μουσική ..... σ. 122-124, 132-134

Ν'

Ναρκωτικά ..... σ. 178-183
De Croly ..... σ. 143
Νόμπελ ..... σ. 173
Ντοστογιέφσκυ ..... σ. 208

Π'

Παιδαγωγός ..... σ. 90
Παιδεία ..... σ. 125-126
Παλαμάς Κ. .... σ. 79-87
Πλακίδης Στ. .... σ. 195-204
Πλάτων ..... σ. 39, 156, 265-267
Πολιτισμός ..... σ. 235, 244

Σ'

Sadler ..... σ. 277-278
Σεξουαλισμός σ. 237-239, 249-251, 274-275
Σκαλτσούνης 'Ι. .... σ. 83, 87
Στυλιανόπουλος Π. .... σ. 192
Σωκράτης ..... σ. 116-117, 156, 265-267
Spranger ..... σ. 241

Τ'

Τέχνη ..... σ. 16-20, 48-51, 108-110

Χ'

Χριστιανισμός ..... σ. 66-69, 151-153
Χρόνος ..... σ. 36-44

Ψ'

Ψυχιατρική ..... σ. 2

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Ἐπιμελεία Ἀρ. Ἀ. Ἀσπιώτη, Ψυχιάτρου

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Τ Ο

ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ

ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ

Ἕνα πνευματικὸ ὀδοιπορικὸ
στὸ ἀντίκρουσμα τῶν προβλημάτων τοῦ σημερινοῦ νέου.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα. Τιμᾶται δρχ. 50.

Κεντρικὴ διάθεσις τόμων καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα

Περιοδικοῦ «Ἀκτῖνες», ὁδὸς Καρύτση ἀρ. 14,

Ἀθῆναι 124. Τηλ. 3235931

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ» (*)

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Διευθυντής δ Ψυχίατρος ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

	Δρχ.	Δολ.
ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΟΣ ..... (Β' έκδοσις)	35	2
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ	50	3

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΜΕ ΤΟ ΑΛΛΟ ΦΥΛΟΝ	30	2
Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ	25	1
ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ	25	1

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ	35	2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ	35	2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ	40	2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΙΣ	40	2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ	40	2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ	30	2
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ	35	2
ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	40	2
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ	40	2
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ	35	2
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ	35	2
ΤΑ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	25	1
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ	50	3

ΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΦΑΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΡΡΩΣΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ	30	2
ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ	35	2
Η ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	40	2
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ..	40	3
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ	50	3
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	150	8
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (Για άγόρια από 16 ετών) ..	100	5
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (Για κορίτσια από 16 ετών) ..	100	5

(*) Είς τόν παρόντα πίνακα τών εκδόσεων του Ίνστιτούτου αναφέρονται μόνον οί μη εξαντληθέντες τόμοι καί κυκλοφορούντες είς τά βιβλιοπωλεία. Κεντρική διάθεσις τών ως άνω βιβλίων είς τό γραφείον τών «Άκτίνων», Καρύτση 14,